

Nota van Antwoord zienswijzen
winningsplan De Blesse - Blesdijke

Versie 8-01-2020

Kenmerk: DGKE-WO/19206012

Volg-nr.	Zienswijze-nr.	Onderdeel	Onderwerp
1			<i>Planmatig beheer, de wijze van winnen</i>
1a	R018 R022, 0023 Gemeentelijk beleid, toename gaswinning	Zienswijze	De gemeenten willen geen medewerking meer verlenen aan ontwikkelingen op het gebied van gaswinning, omdat dit niet past bij de energietransitie en het streven naar verduurzaming. Op grond van het winningsplan De Blesse-Blesdijke worden putten opnieuw in productie genomen. Er wordt meer gas gewonnen dan oorspronkelijk beoogd was en de productieduur wordt verlengd. Het ophogen van de productieniveaus en verlenging van de gaswinning past niet in dit beleid van de gemeente. Het aantal nieuwe of gewijzigde winningsplannen in de afgelopen 2 jaar in de gemeente neemt juist toe. In het ontwerp-instemmingsbesluit geeft de minster aan dat de afname van de productie uit het Groningenveld niet leidt tot een toename van de productie vanuit de kleine velden. De gemeente verzoekt een cijfermatige onderbouwing over te leggen waaruit blijkt er geen sprake is van een toename van gaswinning uit de kleine velden op dit moment en in de toekomst.
		Antwoord	De minister stelt het op prijs dat de gemeente actief inspeelt op de energietransitie. Zoals de minister in de beleidsparagraaf van het instemmingsbesluit heeft aangegeven, zal de energietransitie enkele decennia in beslag gaan nemen. Een zorgvuldige voorbereiding en uitvoering van de energietransitie neemt de nodige tijd in beslag. Zolang en in zoverre dat nodig is om tegemoet te komen aan de Nederlandse gasvraag, wil het Kabinet gas winnen in eigen land, waar en voor zover dit veilig kan voor bewoners en omgeving (Kamerstukken II 2017/2018, 33529, nr. 469). In die periode zijn huishoudens en bedrijven, weliswaar in afnemende mate, nog aangewezen op het gebruik van aardgas. Uit de kleine gasvelden wordt al vanaf de zestiger jaren van de vorige eeuw hoogcalorisch gas gewonnen. Dit gas wordt vermengd met laagcalorisch gas uit het Groningenveld of met stikstof om het gas geschikt te maken voor gebruik in huishoudens en bedrijven. Ook voor de kleine gasvelden geldt dat de gaswinning in een afbouwfase zit. De afbouw komt erop neer dat uit alle gasvelden waarvoor in het verleden een opsporingsvergunning is verleend, gas mag worden gewonnen als dat naar het oordeel van de minister en van SodM veilig kan totdat al het winbare gas uit deze gasvelden is geproduceerd. Er worden geen nieuwe opsporingsvergunningen gegeven. Daartegenover staat dat de vraag naar gas uit de kleine velden na verloop van tijd zal afnemen in het kader van de energietransitie naar een aardgasvrij Nederland. De minister constateert dan ook dat de vermindering van de productie uit het Groningenveld niet leidt tot een toename van de productie uit de kleine velden. Voor een onderbouwing van het feit dat ook de gaswinning uit de kleine velden al enkele jaren in afbouw is, verwijst de minister naar de website van TNO via de volgende link: https://www.tno.nl/nl/over-tno/nieuws/2019/11/drie-vragen-over-gaswinning-uit-kleine-gasvelden-op-land/.

1b	0019, 0020, 0023, 0027 Cumulatie risico	Zienswijze	In de buurt van het gebied waarop de aanvraag betrekking heeft, zijn meerdere gasvelden en putten aanwezig. De risicobeoordelingen zijn veelal uitgevoerd per veld, put of individueel winningsgebied waarop een vergunning van toepassing is. Indien er kan weinig vinden over gecombineerde effecten van gaswinning uit verschillende velden en de gestapelde effecten van verschillende soorten activiteiten zoals gaswinning, landbouw, geothermie en andere activiteiten die mogelijk het gedrag van de bodem bij verzakking of bevingen beïnvloeden. Ook denkt indieneer aan de effecten van de bodemgesteldheid, bijvoorbeeld de droogte van de afgelopen jaren en de effecten van de bodemopbouw: zand, veen etc. Indieners maken zich zorgen over het feit dat er geen totale, allesomvattende risicobeoordeling lijkt te bestaan. Gezien de uitwisseling en correspondentie tussen grondlagen en breukblokken dient er een passende cumulatieve risicobeoordeling te worden uitgevoerd die voldoende bescherming biedt. Indieners zijn van mening dat er onvoldoende rekening is gehouden met de cumulatie van risico's van bodemdalingen en trillingen als gevolg van dit winningsplan in combinatie met andere winningen.
		Antwoord	Bij de beoordeling van een winningsplan worden ook andere mijnbouwactiviteiten betrokken als die effecten zouden kunnen hebben op het invloedsgebied van het winningsplan dat in behandeling is. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen bodemdaling en bodemtrilling. Bodemdaling heeft in de regel een bereik tot buiten de contouren van het gasveld en kan daardoor de bodemdalingscontour van andere gasvelden overlappen. Deze cumulatie wordt bij de beoordeling meegenomen. Bij bodemtrillingen ligt de situatie anders. Bodemtrillingen ontstaan langs bestaande breuken die in een gasveld liggen. Uit de SRA blijkt dat voor het beïnvloedsgebied van een aardbeving wordt gerekend met een contour van 5 km rond het veld. Breuken die buiten een gasveld liggen, hebben geen invloed op de sterkte van een eventuele trilling in het gasveld of op de sterkte van die trillingen aan de oppervlakte. De minister benadrukt dat de cumulatie van effecten door nabij gelegen gasvelden wordt meegenomen in de beoordeling van het winningsplan. Bij de bepaling van het seismisch risico worden alle relevante bovengrondse en ondergrondse aspecten betrokken, zoals de slapheid van de ondergrond. Anders dan de indieneer stelt heeft een slappe grond bij aardbevingen juist een versterkend effect op de mogelijke schade. De wettelijk adviseurs van de minister (SodM, TNO, de Tcbb en de Mijraad) zijn onafhankelijke deskundige adviseurs die de minister gevraagd en ongevraagd adviseren over mijnbouwactiviteiten. SodM en TNO voeren zelfstandig de berekeningen uit over de te beoordelen risico's, waaraan vervolgens de uitkomsten in het winningsplan worden getoetst. Voor zover het gestelde in het winningsplan niet overeenkomt met de uitkomsten van deze berekeningen wordt dat in deze adviezen vermeld.
1c	0001, 0020 Import gas	Zienswijze	Indieners vinden dat de gaswinning in Blesdijke en in Nederland niet langer nodig is omdat gas geïmporteerd kan worden uit het buitenland. In Groningen, Eesveen en Steenwijk is grote schade toegebracht aan de omgeving als gevolg van gaswinning. De hoeveelheid gas die in Nederland nog wordt

			gewonnen is qua hoeveelheid verwaarloosbaar ten opzichte van de groeiende import en dat staat dan niet in verhouding tot de schade die veroorzaakt kan worden. Bovendien gaat het Klimaatakkoord uit van een verdere reductie van de vraag naar fossiele brandstoffen (waaronder aardgas).
		Antwoord	In 2018 werd er in Nederland 40 miljard Nm³ gas verbruikt, waarvan 16 miljard afkomstig was uit kleine velden. Het kabinet heeft alle opties om tot een afbouw van aardgasgebruik in Nederland te komen bij haar besluitvorming betrokken. De gevolgen van de aardgaswinning uit het Groningenveld, waarbij de bodemtrillingen als gevolg van de gasproductie grote invloed heeft op de omwonenden en waarbij veel schade aan bouwwerken is ontstaan, heeft het kabinet ertoe gebracht om deze gaswinning versneld af te bouwen, waarbij ook het vergroten van de import is meegewogen. Import van gas heeft als nadeel dat er een toename plaatsvindt van de CO₂-uitstoot door het vervoer van het gas en dat staat op gespannen voet met het akkoord van Parijs en de uitwerking daarvan in het Klimaatakkoord. De gevolgen van de aardgaswinningen uit de kleine velden zijn niet te vergelijken met de gevolgen van de winningen uit het Groningenveld. De risico's zijn veel beperkter. Om die reden ziet de minister geen noodzaak om de gasproductie uit de kleine velden versneld af te bouwen. Wel heeft de minister besloten om geen nieuwe opsporingsvergunningen te verlenen en daarmee is de afbouw ingezet. De minister verwijst voorts naar zijn antwoord op zienswijze 1a.
1d	0013, 0023 Toename gaswinning	Zienswijze	In de informatiebrochure Gaswinning De Blesse-Blesdijke geeft de minister aan dat de verminderde gaswinning in het Groningenveld niet opgevangen wordt door meer gaswinning uit de kleine velden. In tegenstelling tot deze formulering in de brochure, lijkt de minister juist in het afgelopen jaar de productie in de kleine velden op te voeren gezien de toename van verstrekte vergunningen. Indiener vinden dat het in de meeste winningsplannen gaat om het winnen van meer gas dan eerder vergund. Ook worden bij meerdere locaties de winperiodes ingekort en zo wordt het tempo opgevoerd. Nieuwe, meer of langere gaswinning hoort niet thuis in een tijd van energietransitie. Het past niet bij de ambities van schoon water, het voorkomen van bodemdaling en het bijdragen aan verduurzaming. Daarbij past nieuwe gaswinning niet binnen de duurzame ambities. Er zijn voldoende alternatieven beschikbaar om de vraag naar gas terug te brengen en om over te schakelen op duurzame alternatieven.
		Antwoord	Dat er sprake is van een toename van instemmingsbesluiten op ingediende winningsplannen is niet het gevolg van verhoogde activiteiten van operators. De minister heeft in 2015 een wijziging van de Mijnbouwwet doorgevoerd. Deze wetswijziging is op 1 januari 2017 in werking getreden. In de periode van de behandeling van de wetswijziging – en derhalve ruim voordat het kabinet heeft besloten tot een versnelde afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld – zijn er diverse winningsplannen ingediend. De minister heeft op verzoek van de Tweede Kamer toegezegd om de beoordeling van deze winningsplannen aan te houden totdat de wetswijziging in werking was getreden. De minister constateert dan ook dat de vele instemmingsbesluiten die de minister in 2018 en 2019 heeft genomen niet het gevolg waren van een toename van de gaswinactiviteiten, maar veeleer van een ophoping van

			wijzigingsverzoeken. Een onderbouwing van het feit dat ook de gaswinning uit de kleine velden al enkele jaren in afbouw is is reeds meerdere malen gegeven in Kamerbrieven en in de beantwoording van kamervragen. Tevens verwijst de minister naar de website van TNO via de volgende link: https://www.tno.nl/nl/over-tno/nieuws/2019/11/drie-vragen-over-gaswinning-uit-kleine-gasvelden-op-land/ .
1e	0014, 0019 Nieuwe opsporing, economische haalbaarheid	Zienswijze	De indiener wijst de minister op zijn uitspraak dat er geen nieuwe opsporingsvergunningen worden afgegeven. Blesdijke-East is echter een nieuwe opsporing. Indiener stelt dat er sprake is van een aan te boren deelvoorkomen, dat tot op heden nog niet was aangeboord. Het gaat hierbij duidelijk om een nieuwe winning, en niet om een uitbreiding van een reeds bestaande winning. Uit het nieuw aan te boren veld is nog niet eerder gas gewonnen. Vermilion kan alleen door nieuwe perforaties en/of boringen de onzekerheden wegnemen over de hoeveelheden en/of technische haalbaarheid van de nieuwe winning. Vermilion maakt met de opsomming van onzekerheden en met de grote marge voor de te verwachten hoeveelheden niet aannemelijk dat de delfstoffen economisch winbaar zijn, met name voor Blesdijke-East. Vermilion maakt ondanks een veronderstelde communicatie tussen de breukblokken niet aannemelijk dat in het nieuwe gedeelte gas zit. Zonder enige (proef)boring of poging tot winning met geïntegreerde beproeving 'on-the-fly' kan niet worden vastgesteld of er delfstoffen aanwezig zijn en economisch winbaar zijn. Concluderend stelt indiener dat niet wordt voldaan aan artikel 8 van de Mijnbouwwet, op zijn minst voor Blesdijke-East.
		Antwoord	Artikel 8 Mijnbouwwet bepaalt dat een winningsvergunning slechts wordt verleend, indien aannemelijk is dat de delfstoffen binnen het gebied waarvoor de vergunning zal gelden economisch winbaar zijn. Voor het gasveld De Blesse-Blesdijke gelden twee winningsvergunningen/concessies: Gorredijk en Steenwijk, verleend bij Koninklijk Besluit. Deze winningsvergunningen zijn onherroepelijk en staan in deze procedure niet ter beoordeling. Binnen de grenzen van die winningsvergunningen/concessies mag gas gewonnen worden, ook op plekken waar dit nog niet eerder is gedaan. Voor de boring is, anders dan indieners lijken te veronderstellen, dan ook geen opsporingsvergunning nodig. De minister geeft ten overvloede aan dat gedurende de gaswinning van 1987 tot 2013 uit de gasvelden De Blesse en Blesdijke al geboord is naar gas in zowel de Zechstein gesteentelaag als de Vlieland gesteentelaag. In die zin is er geen sprake van een nieuwe winning. Wel is er het vermoeden dat er nog gas zit, in de structuur die Vermilion Blesdijke-East heeft genoemd. Door middel van een nieuwe side-track vanuit een bestaande put kan ook dit gas waarschijnlijk gewonnen worden.
1f	0015 Druk-communicatie en hoeveelheid te winnen gas	Zienswijze	Indieners geven aan dat de minister in het ontwerp-instemmingsbesluit in paragraaf 5.1.3. aangeeft dat er zogenaamde "druk-communicatie" tussen de velden De Blesse en Blesdijke-East kan optreden. Als gevolg hiervan kan de maximaal toegestane productie van een van beide velden overschreden worden. De minister geeft aan dat dit toegestaan wordt, mits het totale productievolume van beide velden gezamenlijk niet overschreden wordt en er inderdaad druk-communicatie tussen de breukblokken bestaat. Indieners

			zijn van mening dat dit onvoldoende zekerheid geeft over de productie per veld. Er dient wat hen betreft eenduidig vastgelegd te worden hoe de druk-communicatie wordt vastgelegd. Pas nadat dit afdoende is aangetoond op een onafhankelijke wijze die ook voldoet aan wettelijke richtlijnen, zou er sprake van mogen zijn dat de productie van beide velden samen als maximum mag worden gehanteerd. Tot dat moment dient de maximale productie per veld als daadwerkelijk maximum te worden gehanteerd. Indieners achten een onderzoek noodzakelijk dat de verbinding tussen alle in de regio aanwezige velden (in productie of stilgelegd) in kaart brengt en dat mogelijke interactie tussen de velden en gevolgen daarvan beschrijft.
		Antwoord	Vermilion heeft in het winningsplan in tabel 5-2 aangegeven hoeveel gas nog verwacht wordt te kunnen produceren uit de drie gasvelden. Voor De Blesse is dat 277 miljoen Nm ³ , voor Blesdijke-East is dat 178 miljoen Nm ³ en voor Blesdijke 25 miljoen Nm ³ . Bij het inzichtelijk maken van de risico's door zowel bodemdaling als bodemtrilling is uitgegaan van zowel de gasvelden afzonderlijk als het totaal van de drie gasvelden tezamen. De drukcommunicatie tussen de velden De Blesse en Blesdijke-East is meegenomen in de berekening van de risico's. De berekeningen worden gecontroleerd door SodM en TNO. De minister constateert, mede gelet op het advies van SodM, dat bij het beoordelen van de risico's geen onderscheid is gemaakt tussen de drie gasvelden. De conclusie die hieruit moet worden getrokken is dat de risico's niet anders worden indien (een deel) van de gasproductie uit het ene gedeelte wordt geproduceerd via het andere gedeelte. Dat betekent dat het voor de genoemde risico's geen verschil uitmaakt of de totale productie uit de gasvelden De Blesse en Blesdijke-East conform de verwachtingen per put zal worden geproduceerd of dat er door communicatie tussen deze delen een verschuiving zal plaatsvinden. De minister acht het wel belangrijk vast te stellen dat de maximale nog te verwachten productie van beide gasvelden tezamen – zijnde 455 miljoen Nm ³ – op grond van dit instemmingsbesluit niet kan worden overschreden.
1g	0027 Nieuwe boring	Zienswijze	Indiener geeft aan dat in het winningsplan wordt gesproken over een nieuwe boring. De plannen voor die nieuwe boring zijn weinig concreet gemaakt. Ook de adviezen gaan hier niet op in. Indiener vraagt zich af of er op basis van de huidige gegevens een adequate risicobeoordeling mogelijk is. Het komt in ieder geval onvoldoende terug in de risicobeoordelingen van de bodemdaling en de bodemtrilling.
		Antwoord	De minister benadrukt dat in een winningsplan alleen de gaswinning in de diepe ondergrond en de effecten daarvan worden beschreven. De boring van een nieuwe put of een aftakking wordt gereguleerd in de WABO (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht). Als er aanpassingen worden gedaan aan een put of als er een nieuwe put wordt geboord is een omgevingsvergunning nodig. De beoordeling van de (bovengrondse) gevolgen daarvan worden in dat kader gedaan. Om deze reden zijn de plannen van Vermilion met de putten niet van belang voor de beoordeling van het winningsplan voor de gaswinning in de diepe ondergrond en de effecten daarvan. Vermilion is van plan om een nieuwe put te boren naar het Blesdijke-East voorkomen, mogelijk vanaf een bestaande vergunde locatie. Een aanvraag hiervoor is op 6

			november 2018 (Kenmerk: 3984111) ingediend en in behandeling genomen. Van de ontwerp-vergunning is op 10 december 2019 een kennisgeving gedaan in de Staatscourant.
1h	0027 Zwavelhoudend gas	Zienswijze	Indiener verwijst naar het winningsplan van 22 juli 2008 waarin is aangekruist dat ook zwavelhoudend gas wordt gewonnen. In het huidige winningsplan komt dit niet terug. Indiener ziet graag een verklaring hiervoor.
		Antwoord	De minister constateert dat het op het moment van het indienen van het winningsplan in 2008 nog niet voldoende duidelijk was of het gas uit het veld Blesdijke zwavelvrij was en het daarom voor de zekerheid is aangevinkt. Inmiddels weten we dat het gas uit het Blesdijke veld een verwaarloosbare hoeveelheid zwavel bevat zodat er in het winningsplan niet op ingegaan hoeft te worden. Het gas in het gasveld De Blesse is zwavelvrij, en ook in het gasveld Blesdijke-East wordt geen zwavelhoudend gas verwacht.

2			Bodemdaling
2a	R016, R018, R022, 0008, 0009, 0010, 0012, 0013, 0014, 0015, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Overlap bodemdaling met andere gasvelden	Zienswijze	Indieners brengen in dat er diverse andere velden in de omgeving liggen waarvan de invloedsgebieden elkaar overlappen. Indieners stellen dat de risico's in zijn geheel beoordeeld moeten worden en in het besluit de onderlinge invloed op elkaar is niet/onvoldoende meegenomen in de risicobeoordeling. Indiener vraagt zich af in hoeverre geleerd is van de ervaringen in het Groningenveld om herhaling te voorkomen. Indieners verwachten dat de onzekerheid wordt vergroot door de potentiële gevolgen van het overlappen van effectgebieden rondom de kleine velden aangezien drie gasvelden binnen elkaars invloedsfeer zijn gelegen.
		Antwoord	De minister is het eens met indieners dat bij de beoordeling van een gaswinning in een gebied gekeken moet worden naar de cumulatie van effecten met de reeds lopende gaswinningen. Bij het onderzoek naar bodemdaling als gevolg van gaswinning wordt ook gekeken naar cumulatieve bodemdalingseffecten van gasvelden die in elkaars nabijheid liggen. De bodemdalingcontouren strekken zich aan de oppervlakte verder uit dan de contouren van het gasveld. De bodemdalingcontouren van het ene gasveld kunnen overlappen met de bodemdalingcontouren van een ander gasveld. De overlap heeft in dit geval met name betrekking op de randen van de bodemdalingcontour en heeft dan ook geen invloed op de maximale bodemdaling in het diepste punt van elk afzonderlijk gasveld. De opgegeven cumulatie van bodemdaling als gevolg van naburige gaswinningen is gecontroleerd en bevestigd door SodM en TNO. Het seismisch risico in een bepaald gasveld heeft geen invloed op het seismisch risico van een ander veld. Er is dan ook geen sprake van cumulatie van seismische effecten; het grootste seismisch risico, bepaalt het risico in een gebied.

2b	0008, 0009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0019, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 EVRM-Verdrag en bodemdaling, voorzorgprincipe	Zienswijze	Onder verwijzing naar het EVRM-verdrag stelt indiener dat wanneer de risico's niet passend in kaart kunnen worden gebracht, er gebruik dient te worden gemaakt van het voorzorgspincipe en geen instemming kan worden gegeven aan het winningsplan. Indieners onderbouwen hun stelling dat de instemming niet zorgvuldig tot stand komt als volgt: Het winningsplan gaat uit van verouderde gegevens over bodemdaling door gaswinning en over autonome bodemdaling. Er zijn recentere cijfers beschikbaar. Een meting van de bodemdaling door middel van een waterpassing staat pas later dit jaar gepland. Indieners willen dat de meest recente gegevens omtrent bodemdaling alsnog verwerkt worden en opnieuw beoordeeld worden door de adviserende organisaties (SodM en TNO), en dat de lokale adviserende organisaties (gemeenten, provincies en waterschappen) hierop hun advies kunnen geven. Aangezien de te verwachten bodemdaling maximaal vijf centimeter zal zijn en dit precies de kritische grens is die waterschappen hanteren, vragen indieners zich af of de gehanteerde berekeningsmethode niet aan te merken is als 'window-dressing'. De bodemdaling wordt deels veroorzaakt door de velden Vinkega en Nijensleek. De gasproductie uit het veld Vinkega is voorlopig stilgelegd vanwege onverklaarbare bodemdaling. In het winningsplan staat dat bij overschrijding van de genoemde maximale bodemdaling van 5 cm een nieuw winningsplan ingediend moet worden. Indieners vragen zich af of bij overschrijding iedere keer opnieuw een nieuw winningsplan aangevraagd kan worden of dat er een grenswaarde is. Gezien bovenstaande dient het ontwerp-instemmingsbesluit ingetrokken te worden. Mocht dit niet gebeuren dan willen indieners graag dat de grenswaarde aan de bodemdaling in het beluit opgenomen wordt. Daarnaast is de laatste opmerking op blz. 11 van het ontwerp-instemmingsbesluit denigrerend te noemen, gezien bovenstaande.
		Antwoord	Het EVRM-Verdrag is door de Afdeling bestuursrecht van de Raad van State bij haar uitspraak van 3 juli 2019 van toepassing verklaard op de gaswinning voor het Groningen gasveld. Het betreft de grondrechten op leven, privacy en het ongestoord genot van eigendom. De kans op schade ten gevolge van de gaswinning is gering. Van schending van door het EVRM beschermde grondrechten is derhalve geen sprake. Vermilion heeft in het winningsplan ook de gecumuleerde bodemdaling (alle elkaar overlappende bodemdalingen) inzichtelijk gemaakt, en die is gecontroleerd en correct bevonden door SodM en TNO. De verwachte maximale bodemdaling van 5 cm in totaal (3,8 is reeds tot stand gekomen), is dus correct berekend. Het klopt dat dit prognoses zijn en dus niet 100% te garanderen. Bodemdaling wordt op basis van een meetplan gemonitord zodat een daling die afwijkt van de prognose vroegtijdig kan worden gesignaleerd. Indien de bodemdaling groter lijkt te worden dan de prognose, zal een nieuw winningsplan ingediend moeten worden, waarop alle wettelijk adviseurs en de decentrale overheden opnieuw advies kunnen uitbrengen. De minister zal vervolgens, mede op grond van deze adviezen, beoordelen of met een dergelijk winningsplan kan worden ingestemd.

			De minister heeft in het ontwerp-instemmingsbesluit willen benadrukken dat de meetgegevens die openbaar zijn, nogal technisch van aard zijn. Iedereen die uitleg wil over die meetgegevens kan daarover vragen stellen aan SodM of Vermilion.
2c	0008, 0009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Uitspraak Diever niet verwerkt	Zienswijze	De uitspraak van de rechtbank Den Haag dd. 9 april 2019 (inzake veld Diever zaaknummers SGR 17/6077 en SGR 17/6101 en SGR 17/1602) is niet verwerkt in dit ontwerp-instemmingsbesluit. Hierdoor is het voor indieners niet duidelijk of er een zorgvuldige risicoafweging is gedaan door de betreffende instanties op de manier die de rechtbank benoemt en bedoelt. Wel is duidelijk dat het ministerie van Economische Zaken en Klimaat nog een reparatie moet uitvoeren ten aanzien van het instemmingsbesluit veld Diever d.d. 21 juli 2017. Tevens is niet duidelijk of de risicobeoordeling door de betreffende instanties, waarop het ontwerp-instemmingsbesluit is gebaseerd, zijn gewijzigd of gewijzigd hadden moeten worden door deze uitspraak. Hierdoor is onduidelijk op welke gegevens indieners hun zienswijze moeten baseren.
		Antwoord	In de tussenuitspraak over het Dieverveld heeft de rechtbank Den Haag, mede naar aanleiding van de adviezen van SodM en TNO ten aanzien van dat winningsplan, geoordeeld dat onvoldoende duidelijk was van welke onzekerheidsmarge bij de bodemdalingsberekeningen moest worden uitgegaan. Er is bij de berekening van de toekomstige bodemdaling door de gaswinning uit De Blesse-De Blesdijke geen sprake van een onzekerheidsmarge. De tussenuitspraak over de gaswinning in Diever is dan ook niet relevant voor de berekening van de bodemdaling in het kader van dit winningsplan. SodM en TNO hebben de bodemdalingsberekeningen geverifieerd en geadviseerd in te stemmen met winningsplan. Over de berekening van de SRA en de invloed van de snelheid van winning merkt de minister op dat de SRA conform de Leidraad is uitgevoerd en dat in de zaak Diever door de minister gemotiveerd is weerlegd dat de winningssnelheid van invloed zou kunnen zijn op de seismische risico's. Overigens heeft de minister naar aanleiding van de tussenuitspraak, mede op grond van nieuwe adviezen van SodM en TNO gemotiveerd dat bij het instemmingsbesluit is uitgegaan van de juiste onzekerheidsmarge. De rechtbank heeft op 25 november 2019, einduitspraak gedaan en het standpunt van de minister op dit punt bevestigd.
2d	0011, 0015, 0020 Zakking bodem, Agrarisch gebruik	Zienswijze	Indieners zijn van mening dat onvoldoende zeker is dat de voorgenomen winning niet leidt tot een verdere zakking van de bodem, als gevolg waarvan: • opstallen zoals woningen, bedrijven en ander vastgoed beschadigd kunnen raken; • verdere daling van het grondwaterpeil noodzakelijk wordt in verband met het drooghouden van de agrarische gronden op last van het waterschap; • of juist landbouwgrond ongeschikt(er) wordt voor agrarisch gebruik.
		Antwoord	De minister merkt op dat als gevolg van bodemdaling een wijziging kan ontstaan in de waterhuishouding in die zin dat het grondwater relatief hoger kan komen te staan ten opzichte van het maaiveld. De uiteindeijk bodemdaling zal maximaal 5 cm bedragen in het diepste punt van de bodemdalingssom. De bodemdaling die op grond van dit winningsplan in de toekomst nog kan plaatsvinden bedraagt 1,2 cm

			over een periode van 16 jaar, tot 2036. Een dergelijke bodemdaling is op perceelsniveau niet merkbaar. Mocht de uiteindelijke bodemdaling als gevolg van de relatieve grondwaterstijging desondanks toch gevolgen hebben voor de agrarische bodemfunctie dan kan het waterschap de grondwaterstand herstellen door aanpassing van het waterpeil. Bodemdaling leidt niet tot onregelmatige verzakkingen in de ondiepe bodem, en kan dan ook niet leiden tot schade door verzakking.
2e	0015, 0020, Directe stop bij grotere bodemdaling	Zienswijze	Indieners vinden dat Vermillion per direct de gaswinning dient stop te zetten indien de bodemdaling groter wordt of sneller tot stand komt, dan in het winningsplan is aangegeven. Indieners willen dat de minister dit expliciet opneemt in het instemmingsbesluit. Op dat moment dient er een nieuw winningsplan te worden opgesteld dat voor vaststelling en goedkeuring dezelfde procedure doorloopt als het huidige ontwerp-instemmingsbesluit. De minister schrijft volgens indiener dat, indien blijkt dat de gemeten bodemdaling door de gaswinning groter is of sneller tot stand komt dan de huidige voorspelling door Vermillion, een actualisatie moet worden opgesteld. Het standpunt van indiener is dat Vermillion met onmiddellijke ingang dient te stoppen met de winning indien dit blijkt. Immers als er al blijkt dat de waarden worden overschreden die onderdeel zijn van de instemming, voldoet de winning niet meer aan het instemmingsbesluit. Bovendien kan er dan ook schade al ontstaan of zijn ontstaan.
		Antwoord	Gelet op het karakter van een door gaswinning veroorzaakte bodemdaling zal deze bodemdaling gelijkmatig en geleidelijk gedurende de productie plaatsvinden. Bij de berekening van de verwachte bodemdaling wordt uitgegaan van de grootst mogelijke daling in het diepste punt van het gasveld. Dat worst-case scenario is opgenomen in het winningsplan. TNO heeft de bodemdalingsprognose van 1,2 cm geverifieerd en kan zich vinden in de onderbouwing daarvan. Vermilion mag alleen gas winnen in overeenstemming met dit winningsplan. Het is voor Vermilion dus van belang om bij een verwachte overschrijding van de maximaal toegestane bodemdaling tijdig een verzoek in te dienen tot wijziging van het instemmingsbesluit als zij de winning wil voortzetten. Vermilion moet de bodemdaling periodiek meten aan de hand van een goedgekeurd meetplan. Aan de hand van de resultaten kan vroegtijdig worden beoordeeld of de in het winningsplan opgenomen maximale bodemdaling moet worden bijgesteld.
2f	0020 Bodemdalings- prognose onzeker	Zienswijze	Indiener stelt dat de bodemdalingsprognose in het winningsplan van 1,2 cm, opgeteld bij de historische bodemdaling van 3,8 cm samen al 5 cm bedraagt. Hoe kan SodM dan beweren dat de bodemdaling niet meer dan 5 cm zal bedragen. Immers de som van 1,2 cm en 3,8 cm is al 5 cm. Dan is dus de feitelijk te verwachten bodemdaling al 5 cm en niet minder dan 5 cm zoals de minister schrijft. Volgens indiener, is er sprake van onjuiste informatie, zeker als ook de Tccb onderschrijft dat de te verwachten bodemdaling maximaal 2 cm zal bedragen als gevolg van deze nieuwe winning. Immers: ook hier is de optelling van de historische waarde van bodemdaling van 3,8 en de 2 cm als gevolg van de nieuwe voorgenomen winning 5,8 cm, wat meer is dan de genoemde 5 cm. Zolang er geen echte helderheid over de daling: 1,2 cm of 2 cm als gevolg van deze winning is

			instemming met dit winningsplan niet gerechtvaardigd, aldus indiener: de informatie is te dubbelzinnig.
		Antwoord	De minister benadrukt dat de berekening van de bodemdalingsprognose wordt gecontroleerd door SodM en TNO. De uiteindelijk verwachte bodemdaling bedraagt minder dan 5 cm. De minister begrijpt dat indieners de berekening onduidelijk vinden nu Vermilion en TNO de nog te verwachten bodemdaling in de toekomst op minder dan 2 cm vaststellen en de gemeten historische bodemdaling 3,8 cm bedraagt. Als deze twee getallen worden opgeteld lijkt meer dan 5 cm aan bodemdaling veroorzaakt te worden. Zoals TNO vaststelt is het begrijpelijk om de toekomstige bodemdaling te ijken aan de historisch gemeten bodemdaling. Op basis daarvan komt de nog te verwachten toekomstige bodemdaling uit op maximaal 1,2 cm. Zoals SodM aangeeft is het aannemelijk dat de totale bodemdaling als gevolg van de gaswinning uit De Blesse-Blesdijke minder dan 5 cm zal worden. De minister constateert derhalve dat er helderheid is over de prognose van de bodemdaling.

3			<i>Bodemtrilling</i>
3a	R016 Verdichten meetnet	Zienswijze	Het verdichten van het meetnet, zodat nauwkeuriger kan worden bekeken wat de plaats, richting en impact van een eventuele beving is, kan helpen om de onzekerheid voor veel ondernemers en inwoners te verkleinen. Bij voorkeur in combinatie met inzichtelijkheid van die gegevens.
		Antwoord	De minister constateert op grond van de adviezen van SodM en TNO dat het gasveld De Blesse-Blesdijke tot de laagste risicocategorie (risicocategorie I) behoort. Voor het veld Blesdijke bestaat een kans op beven. De berekende maximale kracht van een beving in het veld Blesdijke is 2.2 op de schaal van Richter. Daarbij is van belang te weten dat zich in Nederland nog nooit een maximaal berekende beving heeft voorgedaan en dat bij een beving van 2.2 op de schaal van Richter de kans op schade beperkt is. Het seismisch monitoringsnetwerk van het KNMI signaleert trillingen vanaf een magnitude van 1.5. Gelet hierop acht de minister het huidige seismisch monitoringsnetwerk voldoende en is uitbreiding daarvan niet nodig. Op de site van het KNMI kan worden nagegaan waar de <u>geofoons</u> zijn geplaatst.
3b	R018, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0028, 0029 Trillingskans onjuist berekend	Zienswijze	Indiener geeft aan dat de wettelijk adviseur een kans op trilling van 42% beschrijft. Vermilion beschrijft een kans van 19%. De minister kan daarom niet instemmen met het winningsplan, omdat klaarblijkelijk de onderzoeken van Vermilion onjuist zijn.

		Antwoord	De risicobeoordeling die in het winningsplan is opgenomen wordt gecontroleerd door SodM en TNO. Daarbij vindt ook controle plaats van de inputwaardes in de rekenmodellen. TNO heeft geconstateerd dat Vermilion voor het Blesdijke-Zechstein voorkomen de E-factor (relatieve stijfheid van reservoir ten opzichte van de afsluitende laag) onjuist heeft ingevoerd. Vervolgens heeft TNO de juiste waarde ingevoerd waardoor de kans op een trilling wordt ingedeeld in de kansklasse tot 42%. TNO heeft vervolgens de vervolgstappen gecontroleerd en stemt in met de verdere resultaten. De Mmax blijft onder de drempelwaarde van 2,5 op de schaal van Richter. Het gasveld Blesdijke valt in de laagste seismisch risicocategorie I, waar Vermilion in het winningsplan ook op uitkomt. Deze conclusies geven aan dat de effecten die een eventuele bodemtrilling kan veroorzaken, niet veranderen door de aanpassing van de trillingskans ten opzichte van de trillingskans die in het winningsplan is opgenomen. De minister neemt de conclusies van SodM en TNO over en wijkt in die zin af van het winningsplan. Dat betekent niet dat Vermilion een nieuw winningsplan moet indienen, het instemmingsbesluit kan op onderdelen van het winningsplan afwijken en is daarbij leidend.
3c	0008, 0009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Drukcommunicatie	Zienswijze	In het ontwerp-instemmingsbesluit op blz. 8 staat dat de putten op Vlieland niveau met elkaar zijn verbonden als gevolg van breukblokken en dat hierdoor stroming mogelijk is van gas/water. Echter in het winningsplan op blz. 57 staat "Mogelijk is er druk-communicatie tussen de Zechstein-blokken." Wellicht is het beide het geval, maar indieners concluderen dat de teksten niet consistent zijn en wij vragen u hierin duidelijk te zijn. Deze onzorgvuldigheid past niet binnen de Algemene wet bestuursrecht en dus vragen indieners de minister het ontwerp-instemmingsbesluit te vernietigen.
		Antwoord	Het gas in de gasvelden bevindt zich op verschillende dieptes in verschillende gesteentelagen. Het gas bevindt zich zowel in de Vlieland gesteentelaag als in de Zechstein gesteentelaag. Vermilion geeft aan dat er sprake kan zijn van stroming van gas/water tussen de verschillende breukblokken waarin het gas zich bevindt. Deze stroming is mogelijk doordat ook de druk in de verschillende breukblokken met elkaar communiceert. Op pagina 27 van het winningsplan staat dat niet kan worden uitgesloten dat er mogelijk sprake is van drukcommunicatie op Vlieland-niveau. Op pagina 57 van het winningsplan is vermeld dat er mogelijk sprake is van drukcommunicatie tussen de Zechstein blokken. Op beide dieptes kan er dus drukcommunicatie zijn tussen de verschillende breukblokken. Hiermee is rekening gehouden bij het opstellen van de verwachte productievolumes en de risico's, die zijn getoetst door SodM en TNO. De minister ziet geen reden om zijn instemming aan het winningsplan te onthouden.
3d	0013, Breuklijn tussen velden	Zienswijze	Indieners maken zich zorgen over hun leefomgeving en veiligheid als gevolg van het voornemen om gaswinning in de gasvelden De Blesse en Blesdijke weer op te starten maar ook vooral omdat Blesdijke-East wordt toegevoegd aan het winningsgebied. Juist het veld Blesdijke-East grenst met een rechte breuklijn aan het veld De Blesse wat volgens experts een vergrote kans geeft op het over elkaar heen schuiven bij een beving. Indieners vinden dat dit risico niet wordt belicht in het winningsplan of het ontwerp-instemmingsbesluit. Zij vragen de minister om dit risico alsnog nader in kaart te laten brengen.

		Antwoord	De minister stelt vast dat de zienswijze van indieners in zoverre klopt dat een bodemtrilling in de diepe ondergrond als gevolg van gaswinning altijd op een breuk zal plaatsvinden. Dit wordt veroorzaakt doordat de druk aan de ene kant van de breuk lager wordt als gevolg van de gaswinning. Het veroorzaakte drukverschil kan zorgen voor een verschuiving over de breuk. Bij de berekening van het risico op bevingen worden de bestaande breuken in de gasvelden en de drukdalingen als gevolg van de gaswinning betrokken. Als velden aan elkaar grenzen en er interactie tussen de velden mogelijk is, dan wordt dit in de SRA meegenomen. Dit is ook gebeurd in de SRA die is opgesteld voor het winningsplan De Blesse-Blesdijke en is gecontroleerd door SodM en TNO. Het risico op een beving in de gasvelden De Blesse en Blesdijke-East is verwaarloosbaar.
3e	0015, 0019, 0020 stillegging bij beving	Zienswijze	Indieners kunnen zich niet vinden in het standpunt van de minister om geen voorwaarden in het instemmingsbesluit op te nemen dat de productie bij bevingen wordt stilgelegd. Indieners achten het voor de inwoners van groot belang dat bij bevingen per direct maatregelen worden getroffen en de productie wordt stilgelegd, waarna de oorzaak van de beving wordt onderzocht. Pas nadat eventuele schade is opgenomen en regelingen zijn getroffen ter afhandeling daarvan en is vastgesteld dat er maatregelen zijn genomen die nieuwe bevingen uitsluiten, kan overwogen worden de productie weer ter hand te nemen. Wanneer er op willekeurig welk moment tijdens de vergunningsperiode binnen het vergunningsgebied een geïnduceerde beving optreedt hoger dan 1,5, en daarmee de basis voor de vergunningverlening is overschreden, dient de vergunning te worden vernietigd en de winning per direct en zonder voorbehoud te worden gestaakt. In dat geval moet worden geconcludeerd dat de risicobeoordeling blijkbaar niet doelmatig was. De winning zou slechts opnieuw moeten kunnen worden opgestart wanneer onafhankelijk is vastgesteld dat hervatting buiten iedere redelijke twijfel veilig is en EZK hiervoor opnieuw goedkeuring heeft gegeven op basis van een geschikte risicomethodiek.
		Antwoord	De minister benadrukt dat de kans op een schadeveroorzakende beving, zeer gering is. Door SodM zal als toezichthouder worden nagegaan of er gelet op de gevolgen van een eventuele beving maatregelen moeten worden getroffen zoals het stilleggen van de gaswinning. Die maatregelen moeten in verhouding staan tot de mate van schade, de kans op nieuwe bevingen en het belang om de gaswinning voort te zetten. Deze vorm van controle en handhaving leent zich niet voor het op voorhand opnemen van voorschriften in dit instemmingsbesluit.
3f	0019 Seismisch gevarenprofiel, aardbevings-gevoeligheid	Zienswijze	Indiener geeft aan dat er bij het dorp De Hoeve en Westerwijtwerd aardbevingen zijn geweest die voelbaar waren op grote afstand. Het winningsgebied van de aanvraag hebben een vergelijkbare geologie met verschillende breukvlakken en bevatten een zoutlaag. Op meerdere plaatsen in het winningsplan van Vermilion staan referenties naar het mogelijk onderling contact tussen verschillende breukvlakken. Indiener verwijst naar een wetenschappelijk artikel waaruit volgens indiener blijkt dat wanneer er communicatie is tussen de verschillende bodemgedeelten, het vereenvoudigde model dat ook in het winningsplan is gebruikt, niet meer geldig is. Verschillende kortere breuklijnen kunnen bij uitwisseling van

			gas en vloeistof tussen verschillende gedeelten gezamenlijk daardoor effectief langere breuklijnen vormen. Dit betekent dat de risicoberekeningen hoger zullen uitvallen. Het gebied is in staat gebleken om een geïnduceerde aardbeving te produceren en ook om een in Groningen geïnduceerde aardbeving over langere afstand door te geven. Blijkbaar heeft het gebied de juiste karakteristieken en is voldaan aan de geologische factoren die door de Amerikaanse wetenschappers worden genoemd. De huidige seismische risico analyse (SRA) gaat voorbij aan de gevaren van geïnduceerde seismiciteit door de inherent geologische eigenschappen en activiteit van het gebied te negeren. De Hoeve en Noordwolde liggen in hetzelfde gebied met dezelfde eigenschappen: de aardbeving uit 2009 van 2.8 mag daarom in de SRA procedure niet worden overgeslagen in de screening voor het aardbevingspotentieel en er dient daarom tevens een analyse op niveau 2 te worden uitgevoerd. Vermilion heeft dit niet gedaan. Op basis van de huidige SRA mag het winningsplan niet worden goedgekeurd.
		Antwoord	Bevingen worden veroorzaakt door drukveranderingen op bestaande breuken in een gasveld. Zodra een breuk buiten een gasveld ligt, heeft de gaswinningsactiviteit geen invloed meer op die breuk. Daarom is het voor de berekening van het risico op bevingen niet zinvol de activiteiten in andere velden hierbij te betrekken. Als gasvelden aan elkaar grenzen en er interactie tussen de gasvelden mogelijk is, dan wordt dit in de SRA meegenomen. Dit is ook gebeurd bij het opstellen van de SRA voor de gaswinning uit de velden De Blesse, Blesdijke-East en Blesdijke. Uit die SRA blijkt dat de kans op een beving in de velden De Blesse en Blesdijke-East is ingedeeld in de kansklasse Verwaarloosbaar. Het veld Blesdijke is door TNO ingedeeld in de kansklasse tot 42%. Dit is de kans dat het veld gedurende de gehele levensduur een keer beeft. De berekende maximale kracht van een beving in het veld Blesdijke is 2.2 op de schaal van Richter. Daarbij is van belang te weten dat zich in Nederland nog nooit een maximaal berekende beving heeft voorgedaan en dat bij een beving van 2.2 op de schaal van Richter de kans op schade beperkt is.
3g	0019, 0023 SRA methodiek	Zienswijze	Indiener geeft aan dat in de verdere stappen van de SRA-methodiek het meer gaat om de risico's. Echter, de risicoanalyse beperkt zich tot het berekenen van de risico's door gasproductie (depletie), en niet de risico's door andere aan gaswinning verbonden activiteiten. Ook is geen invulling gegeven aan wat bepaalde uitkomsten uit de tamelijk arbitraire puntentelling of berekeningen eigenlijk betekenen in de zin van effecten en/of mogelijke schade: Deze leidraad geeft alleen invulling aan het in kaart brengen van het seismisch risico (=kans x effect) zoals vereist in het winningsplan (Mijnbouwbesluit artikel 24.1p). Het is niet de brede risicobeoordeling die is voorzien in het wetsvoorstel tot wijziging van de Mijnbouwwet (versterking veiligheidsbelang en regie). Ook de duiding van de risico's (wat betekend de uitkomst van de in deze leidraad opgenomen methodologie bv. in termen van o.a. te verwachten schade; Mbb. 24.1.q) is géén onderdeel van deze leidraad en dient door de mijnbouwmaatschappij in het winningsplan te worden opgenomen. Daarnaast is SodM zeer kritisch op deze methodiek, getuige een wetenschappelijk artikel van drie medewerkers van SodM ("From checking deterministic predictions to probabilities, scenarios and control loops for regulatory supervision ", J.A. de Waal, A.G. Muntendam-Bos & J.P.A. Roest, Netherlands Journal of Geosciences - Geologie en Mijnbouw / 96 - 5 / s17-s25

			/ 2017). Het document is als bijlage II toegevoegd aan deze zienswijze. Indiener concludeert dat de huidige SRA methodiek niet geschikt is voor het doel waarvoor deze is bedoeld, of in ieder geval niet voor het doel waarvoor deze bedoeld zou moeten zijn. De oorzaak van bevingen ligt veelal juist in de andere aan gaswinning verbonden activiteiten, zoals vlak voor en tijdens de opstart, en niet zozeer in de depletie zelf. De geldende systematiek is pseudowetenschap en geeft slechts een gevoel van schijnveiligheid: en het allerergste is dat de overheid hiervan op de hoogte is en winningsaanvragen gewoon op basis van de verkeerde meetlat worden doorgelaten. Het huidige systeem van risicoanalyse wordt door SodM zelf sterk bekritiseerd in een wetenschappelijk artikel in 2017.
		Antwoord	De SRA-leidraad omvat drie stappen. In de eerste stap wordt het risico op een beving inzichtelijk gemaakt. Is deze verwaarloosbaar dan is de tweede stap niet nodig. Is de tweede stap wel nodig dan wordt de kans op de maximale kracht van een trilling berekend en de eventuele gevolgen daarvan aan het oppervlak. De SRA-leidraad is opgesteld nadat er tussen deskundigen overeenstemming is bereikt over de te hanteren systematiek. De minister constateert dat in Nederland het gedrag van de gasvelden tot op heden binnen de uitkomsten van de per gasveld opgestelde SRA's blijft. Velden die op basis van de SRA uitkomen op een verwaarloosbare kans hebben in praktijk nooit getrild. De maximaal berekende kracht van een eventuele beving is in de praktijk nog nooit voorgekomen. De minister ziet dan ook geen aanleiding om de analysemethoden voor de Nederlandse situatie aan te passen. Het artikel dat indieners benoemen, gaat over de wijze waarop met de voorspellingen van seismiteit in het Groningenveld is omgegaan in de afgelopen decennia. En gaat niet over de huidige systematiek in de SRA. De in het artikel genoemde bow-tie en closed-loop worden tegenwoordig ook uitgevoerd door de toezichthouder.
3h	0023 Gevolgen aardbevingen	Zienswijze	Indiener vindt de gaswinning in dit gebied niet zonder risico. In de loop der jaren zijn er wel degelijk aardbevingen geweest rond kleine gasvelden. Een voorbeeld daarvan is die bij het Drentse Roswinkel in 1997. Die had een kracht van 3.4 op de Schaal van Richter. Dat is dezelfde sterkte als de twee zwaardere aardbevingen van de laatste tijd in Groningen, die Wiebes deed besluiten de gaskraan daar versneld dicht te draaien. De zwaarste aardbeving in Friesland tot nu toe was tien jaar geleden bij De Hoeve in de omgeving van Noordwolde. Die beving van 2.8 op de Schaal van Richter wordt overigens toegeschreven aan waterinjectie in gasvelden daar. Nu wil gasconcern Vermilion in dit gebied na veertien jaar weer gas gaan winnen. Indiener maak zich hierover ernstige zorgen: wat zullen de financiële, maar vooral emotionele gevolgen van een nieuwe beving zijn?
		Antwoord	De minister benadrukt allereerst dat de gaswinning uit de velden De Blesse en Blesdijke in het verleden geen beving hebben veroorzaakt. De gaswinning is stilgelegd in 2013 omdat er in de transportpijp een te hoge druk was, waardoor het gas niet meer goed uit het gasveld naar de put stroomde. Omdat die druk nu verlaagd is, kan de gasproductie weer op gang worden gebracht. In het winningsplan is een SRA opgenomen om de risico's op een beving in kaart te brengen. SodM en TNO hebben deze SRA gecontroleerd. Daaruit blijkt dat de kans op beven in de velden De Blesse en Blesdijke-East verwaarloosbaar is en dat voor het veld Blesdijke weliswaar een kans op beven bestaat, maar dat de

			maximale magnitude 2.2 op de schaal van Richter is. In Nederland heeft zich nog nooit een maximaal berekende beving voorgedaan. Maar mocht een dergelijke beving zich toch voordoen, dan is de kans op schade beperkt. De beving nabij het gasveld De Hoeve werd niet veroorzaakt door de gaswinning uit dat veld, omdat die nog niet gestart was tijdens de beving. De waarschijnlijke oorzaak is een waterinjectie in het veld Weststellingwerf, die gelijk gestopt is. Voor een beving zoals bij het Drentse Roswinkel hoeft hier niet te worden gevreesd gezien de SRA voor de gaswinningsactiviteiten in de velden De Blesse, Blesdijke en Blesdijke-East.
3i	0019 5 km grens	Zienswijze	Indiener stelt dat volgens het mijnbouwbedrijf een gebied van 5 km vanaf de randen van een gasveld valt binnen de invloedssfeer van gaswinning. Dit gebied is onderschat kijkend naar de eerstgenoemde misconceptie in het artikel van de Amerikaanse wetenschappers, en ook kijkend naar de lange afstand waarover de Westerwijd werd aardbeving voelbaar was (100 km.)
		Antwoord	De minister benadrukt dat de 5 km invloedssfeer gebruikt wordt in de SRA om te onderzoeken welke gevoelige gebouwen zich bevinden binnen die contour. Dat gebeurt alleen als de maximale magnitude van een eventuele beving hoger is dan 2.5 op de schaal van Richter. Omdat de grootst mogelijke beving in het veld Blesdijke kleiner is dan 2.5 is niet onderzocht welke gevoelige gebouwen zich in die contour bevinden. Een beving kleiner dan 2.5 kan in beginsel geen of heel beperkte schade kunnen aanrichten. Het onderzoek naar gevoelige gebouwen richt zich op gebouwen waar veel mensen aanwezig zouden kunnen zijn, die daardoor gewond zouden kunnen raken, en andere plekken die gevaarlijk zouden kunnen worden door een sterke beving. Een beving kan inderdaad op veel grotere afstanden meetbaar zijn, maar verliest met de afstand de kracht om schade aan te richten.
3j	0008, 009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0028, 0029 Nieuwe boring	Zienswijze	De plannen voor een nieuwe boring zijn onvoldoende concreet en onvoldoende onderbouwd. Op blz. 22 van het winningsplan wordt gesproken over een nieuwe boring. De indieners zien hierover in de adviezen ook weinig terug en vragen zich af of er op basis van de huidige gegevens een adequate risicobeoordeling mogelijk is. De indieners zien dit gegeven in ieder geval onvoldoende terug in de risicobeoordelingen t.a.v. bodemdaling en bodemtrilling.
		Antwoord	De minister benadrukt dat in een winningsplan de gaswinning in de diepe ondergrond centraal staat en de gevolgen die dit bovengronds kan hebben. De boring en de activiteiten bovengronds worden beoordeeld in een omgevingsvergunning. Vermilion is van plan om een nieuwe put te boren naar het Blesdijke-East voorkomen, vanaf een bestaande vergunde locatie. Een aanvraag hiervoor is op 6 november 2018 (Kenmerk: 3984111) ingediend en in behandeling genomen. Van de ontwerp-omgevingsvergunning is op 10 december 2019 een kennisgeving gedaan in de Staatscourant.

4			<i>Schade door bodembeweging en waarborgfonds</i>
4a	R016, R018, R022, 0008,	Zienswijze	De gemeente constateert dat de minister in het ontwerpbesluit wél aansluit bij het advies van de Tcbb over het niet langer voorschrijven van de bouwkundige opname, maar (nog) niet de

	0009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0015, 0017, 0019, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Uniforme schaderegeling, bewijsvermoeden		vervangende zekerheden vaststelt. De gemeente verzoekt de minister dan ook dringend om te wachten met verdere besluitvorming tot het 'Schadeprotocol kleine velden' is vastgesteld. De minister blijft van mening dat de kleine velden niet of nauwelijks risico's opleveren maar indiener vindt het onverantwoord dat de minister doorgaat met gaswinning zonder goede randvoorwaarden zoals het schadeprotocol. De minister kan daarom geen positief instemmingsbesluit nemen. Daarnaast is het meetnetwerk in de omgeving van de indiener volstrekt onvoldoende en nog niet op orde. De provincie Friesland heeft een specifieke regeling die door de Commissie Bodemdaling Aardgaswinning Fryslân wordt afgehandeld. Aangezien het hier activiteiten betreft die vanuit de overheid worden gecoördineerd, is naar de mening van indieners ook de overheid die de inwoner moet beschermen en begeleiden in dergelijke gevallen. Zonder een landelijk georganiseerd schadeprotocol kan naar de mening van indieners geen sprake zijn van het in productie nemen van nieuwe of bestaande velden. Indiener stelt EZK à priori verantwoordelijk en aansprakelijk voor eventuele te lijden schade als gevolg van de vergunningverlening aan Vermilion. Indiener realiseert zich dat dit nog niet bij wet is vastgelegd, maar het systeem van 'checks en balances' zou gebaat zijn bij een nieuwe, onafhankelijke organisatie, die de risicobeoordelingen uitvoert en aan de hand van vooraf bepaalde wettelijke criteria al dan niet de nieuwe winningsactiviteiten toelaat. Indiener verwijst naar de Ctgb. Indiener wenst een omkering van de bewijslast en dat tijdrovend juridisch getouwtrek wordt vermeden, waarbij de schade binnen een redelijk termijn wordt vergoed.
		Antwoord	Als er ten gevolge van de gaswinning schade optreedt dan is Vermilion op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek verplicht die schade te vergoeden. De minister onderkent dat de huidige procedure, waarbij een schade door de omwonende bij de operator moet worden gemeld, in de praktijk te veel onzekerheden met zich meebrengt. De minister vindt dit onwenselijk en heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen om, mede op advies van de Tcbb, een onafhankelijke en deskundige commissie (Commissie mijnbouwschade) in het leven roepen waar inwoners schade door mijnbouwactiviteiten kunnen indienen. De onafhankelijke commissie onderzoekt waardoor de schade veroorzaakt kan zijn. De minister houdt de Tweede Kamer regelmatig op de hoogte van de stand van zaken, laatstelijk bij brief van 20 december 2019 (kamerstukken II, 2019/2020, 32849, nr. 200). De minister heeft een Landelijke Commissie ingesteld en streeft ernaar dat de commissie medio 2020 operationeel zal zijn. Mensen die

			denken schade te hebben geleden hoeven dan niet langer zelf te bewijzen dat de schade door de gaswinning is veroorzaakt. Het is de commissie die de oorzaak van de schade zal onderzoeken. De minister vindt de landelijke onafhankelijke schadeafhandeling heel belangrijk, maar acht het niet noodzakelijk om te wachten met het afgeven van instemmingsbesluiten totdat die landelijke schade-afhandeling operationeel is. De minister benadrukt daarbij nogmaals dat de kans op een schadeveroorzakende beving in dit geval zeer beperkt is.
4b	0005, 0006, 0007, 0008, 0009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Bouwkundige opname	Zienswijze	Indiener vinden dat Vermilion een bouwkundige opname moet doen van hun woningen, boerderijen, stallen en schuren en andere bouwwerken. Op die wijze kan eventuele schade worden aangetoond en hoeven indieners niet zelf de kosten te dragen voor een nulmeting. De Tcbb geeft aan dat voor het aantonen van causaal verband tussen mijnbouw en schade een bouwkundige opname nuttig is. De Tcbb acht een bouwkundige opname nuttig voor het geval in een woning schade ontstaat tijdens of na de uitvoering van mijnbouwactiviteit. In dat geval zal de burger eenvoudiger een mogelijk causaal verband met de mijnbouwactiviteit kunnen aantonen. Een representatieve bouwkundige opname wordt in dit advies echter afgeraden. In het dorp Willemsoord, een paar 100 meter van de woning van de indiener, is reeds melding gemaakt van mijnbouwschade aan 2 woningen. Mijnbouwschade is een lastig te bewijzen vorm van schade. Omdat de woning van de indiener andere kenmerken heeft dan dat van zijn burens en ook de ondergrond varieert (diepte van keileem lagen, zandlagen en veenpakketten) is voor zijn huis niet specifiek te zeggen aan welke risico's het blootgesteld wordt. Dat inmiddels aan 2 woningen in zijn omgeving schade gemeld is, stemt hem niet gerust. Indieneren zijn bang voor waardevermindering van hun woningen ed. Dat genoemd wordt dat 'slechts' cosmetische schade optreedt stelt de indiener evenmin gerust.
		Antwoord	Het is van belang dat bij schade aan een bouwwerk het causaal verband wordt aangetoond tussen de schade en de mijnbouwactiviteit. Dat verband wordt niet gelegd met een bouwkundige opname. Een bouwkundige opname is een momentopname van de bouwkundige staat van een bouwwerk die na verloop van tijd veroudert. Er zijn ook andere oorzaken die tot schade aan een bouwwerk kunnen leiden. Bijvoorbeeld verzakking van de ondiepe bodem door het inklinken van de bodem bij droogte. De Tcbb heeft dit ook onderkend en heeft de minister geadviseerd om versnellingsmeters te laten plaatsen die, in combinatie met geofoons, het causaal verband tussen schade en de bron veel beter kunnen vaststellen. De minister benadrukt dat met behulp van het seismisch meetnetwerk beter kan worden bepaald waar een beving heeft plaatsgevonden en welke grondversnelling deze beving aan de oppervlakte had. Grondversnellingen zijn een belangrijke voorspeller voor schade. Schades kunnen daardoor beter worden toegekend aan de mijnbouwactiviteit. De minister verwijst voor meer informatie over versnellingsmeters naar zijn antwoord op zienswijze 4c.

			Schade door bodemdaling is niet aannemelijk omdat de bodemdaling zeer geleidelijk plaatsvindt over een hele lange periode en zeer gelijkmatig optreedt als een soort platte schotel. Dergelijke bodemdalingen zorgen niet voor plaatselijke verzakkingen in de ondiepe bodem en kunnen niet de oorzaak zijn van schade aan woningen.
4c	R016, R022, 0008, 0009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0015, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Nauwkeurig meetnetwerk, versnellingsmeter s	Zienswijze	Indiener verzoekt de minister Vermilion op te dragen om te zorgen voor een adequaat en nauwkeurig meetnetwerk, onder supervisie van het KNMI, mogelijk in een voorschrift bij het instemmingsbesluit. Indiener verzoekt de minister om te onderzoeken wat een ideale dichtheid aan versnellingsmeters en geofoons is, zodat op die basis bij ieder besluit kan worden beoordeeld of aanvullende verdichting van het meetnet noodzakelijk is. Het meetnetwerk moet in ieder geval worden uitgebreid. Het seismische station in Kallenkote (geofoon en versnellingsmeter) is niet verwerkt in het winningsplan. Het meetstation in Kallenkote geeft op meerdere momenten uitslag maar dat wordt niet beoordeeld omdat de registratie niet opgevangen wordt door het dichtstbijzijnde meetstation Eleveld. Indieners geven aan dat het KNMI zegt dat niet bepaald kan worden of het hier om bodemtrilling gaat omdat meetstation Kallenkote te ver afstaat van het volgende meetstation in Eleveld, waardoor de nauwkeurigheid pas vanaf bodemtrillingen vanaf 1.5 op de schaal van Richter geregistreerd kunnen worden. Indieners vinden het belangrijk dat bodemtrillingen van 0.5 op de schaal van Richter geregistreerd worden, om een uitspraak te kunnen doen over de seismiteit van de put. Volgens indieners bevestigen zowel Vermilion als het KNMI dat voor een goede registratie een veel beter dekkend netwerk benodigd is in deze regio. Om de 5 tot 10 km zou een geofoon i.c.m. versnellingsmeter moeten staan. Dit is niet het geval in de regio zodat indiener het niet verantwoord vindt om de winning te hervatten in veld Blesdijke/De Blesse.
		Antwoord	De minister merkt op dat in dit gebied een seismisch meetsysteem in werking is, dat trillingen vanaf een magnitude van 1.5 op de schaal van Richter kan localiseren. Een meetsysteem dat trillingen vanaf een magnitude van 0.5 op de schaal van Richter registreert acht de minister niet nuttig, omdat trillingen lager dan 1.5 op de schaal van Richter aan het oppervlak niet waarneembaar zijn en geen schade kunnen veroorzaken. Ten Westen van het gasveld Blesdijke op een kleine 5 km afstand van het veld, is door Vermilion een meetstation bijgeplaatst (nabij Oldetrijne) met geofoons en een versnellingsmeter. Dit meetstation is in juni 2019 aangesloten op het meetnetwerk van het KNMI. In 2018 is het meetstation ten zuidoosten van het veld, in Kallenkote al in gebruik genomen. De minister houdt bij de beoordeling van de monitoringsintensiteit en het opnemen van voorschriften daartoe, er rekening mee dat de kans op een schadeveroorzakende beving beperkt is en de aanstaande uitbreiding van het seismisch

			netwerk in de omgeving van het gasveld. Omdat de kans op schade bij een eventuele beving beperkt is, en trillingen geregistreerd worden door het verbeterde seismisch meetnetwerk, acht de minister het voorschrijven van versnellingsmeters in de nabijheid van het gasveld Blesdijke niet zinvol. Het meetstation Kallenkote is in werking en de gegevens worden doorgegeven en verwerkt door het KNMI. Het station draagt bij aan de nauwkeurigheid van het seismisch meetnetwerk van het KNMI om in de omgeving trillingen vanaf 1.5 op de schaal van Richter goed te kunnen lokaliseren en te kunnen toeschrijven aan mijnbouwactiviteiten. Een kleinere beving dan 1.5 op de schaal van Richter dichtbij het meetstation zal wel worden geregistreerd.
4d	R018, 42% onacceptabel	Zienswijze	De gemeente vindt een kans van 42% op een bodemtrilling met mogelijk lichte schade, onacceptabel.
		Antwoord	De kansklasse waarin het gasveld is ingedeeld zegt niets over de kracht van de beving. De kansklasse is de kans dat het veld gedurende de gehele levensduur een keer beeft. In verreweg de meeste gevallen gaat het dan om een kleine niet voelbare beving. Het is zeer onwaarschijnlijk dat de beving ook de maximaal berekende waarde zal (Mmax) bereiken. Bij een kans op beven wordt in de SRA altijd de Mmax berekend. In het veld Blesdijke bedraagt de Mmax 2.2 op de schaal van Richter. Bij een dergelijk beving is de kans op schade beperkt. De minister benadrukt dat in de kleine velden in Nederland zich nog nooit een beving heeft voorgedaan met de maximaal berekende magnitude.
4e	0001, 0002, 0003, 0004, 0008, 0009, 0010, 0011, 0012, 0017, 0019, 0021, 0023, 0024, 0026, 0028, 0029 Schades, waardedaling	Zienswijze	Indieners zijn bang voor schades en voor waardedaling van hun woningen, mede gezien door de gebeurtenissen in Groningen. Waardedaling van woningen leidt ook tot economische schade aan de regio omdat de mensen verarmen als hun woningen minder waard worden. Inwoners lijden ook planschade doordat er nieuwe vergunningen worden afgegeven waarvoor niet met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is aangetoond dat het veilig is. In de omgeving van indiner is bij de verkoop van huizen de gaswinning echt onderwerp van gesprek en basis voor financiële onderhandeling en verkoopbaarheid.
		Antwoord	Zoals de minister eerder heeft opgemerkt is de situatie die in het Groningenveld is ontstaan als gevolg van de gaswinning, niet te vergelijken met de situatie van gaswinning uit de kleine velden. De kans op schade door een beving in de kleine velden staat niet in verhouding tot die in het Groningen gasveld. In de SRA wordt rekening gehouden met alle bovengrondse en ondergrondse relevante omstandigheden.

			Als er een beving in het veld plaatsvindt, en er ontstaat schade, dan is Vermilion op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek verplicht die schade te vergoeden. De minister stelt vast dat waardedaling van woningen een gevolg zou kunnen zijn van gaswinningsactiviteiten, maar dat dit in dit gebied niet waarschijnlijk is omdat geen schadeveroorzakende bevingen worden verwacht. Mocht er tegen de verwachting in ten gevolge van de gaswinning toch waardedaling van woningen optreden, dan is Vermilion aansprakelijk voor die schade.
4f	0008, 0009, 0027 Causaal verband	Zienswijze	Indieners stellen dat mijnbouwschade langzaam optreedt. Dat gesteld wordt dat er tot nu toe geen schade toegewezen is aan mijnbouwactiviteiten, sterkt indieners in de overtuiging dat het erg lastig om het causaal verband aan te tonen.
		Antwoord	De minister heeft onderkend dat de huidige procedure, waarbij een schade bij de operator moet worden gemeld, veel initiatieven van de indiener vraagt waaronder het overleggen van bewijs. De minister heeft, mede naar aanleiding van een advies van de Tcbb, stappen gezet die moeten leiden tot een andere procedure voor de schadebehandeling en de afdoening daarvan. De minister verwijst hiervoor naar zijn antwoord op zienswijze 4a. De minister benadrukt nogmaals dat het risico op schade door de gaswinning uit De Blesse-Blesdijkvelden niet aannemelijk is en in de laagste risicocategorie is ingedeeld. Door het verbeterde seismisch netwerk kunnen schade-veroorzakende bevingen goed gelokaliseerd worden.
4g	0008, 0009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Vergoeding cosmetische schade	Zienswijze	Vermilion heeft voor het veld Blesdijke/De Blesse een bodemtrillingskans van 19% berekend, maar de Tcbb komt tot een kans van 42% (+/- 8%). Dit is opmerkelijk. En dat er hierbij van wordt uitgegaan dat slechts 'cosmetische schade' kan ontstaan stellen indieners niet gerust. In het Groningenveld maar ook in andere kleine velden is het voor burgers bijzonder lastig om 'cosmetische schade' aan hun bezit vergoed te krijgen. Cosmetische schade is wel degelijk schade in de economische zin van het woord: het leidt tot waardedaling en tot onkosten voor de eigenaar van het pand. De indieners vinden dat ook de mogelijkheid tot het ontstaan van cosmetische schade nadrukkelijk wordt erkend als grond voor de afweging of gaswinning verantwoord is. De huidige gang van zaken geeft geen vertrouwen.
		Antwoord	Op grond van artikel 6:177 BW is de operator aansprakelijk voor schade die als gevolg van mijnbouwactiviteiten is ontstaan. Cosmetische schade aan een bouwwerk is ook schade die onder dit artikel valt. Zoals de minister bij zienswijze 4d heeft opgemerkt, zegt de indeling in de kansklasse tot 42% niets over de maximale kracht die een trilling kan hebben. Indien in dit gasveld een trilling ontstaat dan zal die op grond van de berekening maximaal een kracht kunnen hebben van 2.2 op de schaal van Richter. Bij een dergelijke beving is de kans op schade beperkt en zal de schade vooral cosmetisch van aard zijn, maar ook die schade zal moeten worden vergoed. TNO komt bij het controleren van de SRA voor het Blesdijke-Zechstein gasveld uit op een indeling in een hogere kansklasse dan in het winningsplan stond. TNO is een onafhankelijke

			deskundige organisatie die de inputwaarden controleert. De hogere kansklasse op een beving heeft geen gevolgen voor de indeling in de laagste risico-categorie, zo hebben SodM en TNO bevestigd.
4h	0008, 0009, 0027, 0029 Bedreiging cultuurhistorische waarden en landschap	Zienswijze	Bebouwing in dorpen en wijken binnen een straal van 5 km vanaf de randen van het veld variëren sterk in bouwkundige eigenschappen, bijna geen huis is gelijk. De omgeving wordt gekenmerkt door veenweidegebied. Afgelopen jaar heeft dit al geleid tot problemen bij (oude) panden. De regio wordt ook gekenmerkt door een keileemlaag, die op verschillende dieptes voorkomt. Scheuring in deze laag geeft onherstelbare veranderingen in het landschap, in de waterhuishouding en ook aan de (historische) bebouwing. Deze schade is niet alleen aan panden, maar ook aan het landschap. Indieners zien dit aspect niet terug in de beoordeling van de risico's. Het ontwerp-instemmingsbesluit zou dan ook op bedreiging van deze cultuurhistorische waarden beoordeeld moeten worden.
		Antwoord	De minister merkt op dat bodemdaling door gaswinning zeer geleidelijk en gelijkmatig plaatsvindt. Dit in tegenstelling tot autonome bodemdaling die sterk afhankelijk is van de eigenschappen van de ondergrond direct onder het maaiveld. Bodemdaling door gaswinning zal dan ook geen schade veroorzaken aan gebouwen of aan natuur en landschap. Gebouwschade kan wel worden veroorzaakt als bodem ongelijkmatig zakt, bijvoorbeeld als gevolg van inklinking van ondiep gelegen veen- en kleilagen, zoals dat voorkomt in tijden van droogte.
4i	0010, 0012, 0017, 0019, 0021, 0023, 0024, 0026, 0028, 0029 Waarborgfonds	Zienswijze	Voorafgaand aan de winning moet duidelijk zijn of er een waarborgfonds is en hoeveel procent van de omzet in dit schadefonds voor eventueel toekomstige schade wordt gereserveerd. Hierin dient ook verwerkt te worden het aspect van 'waardevermindering van woningen'. De indiener leest hier in het ontwerp-instemmingsbesluit niets over terug. Vanuit het 'zorgvuldigheidsprincipe' uit de Algemene wet bestuursrecht zou dit eerst duidelijk moeten zijn alvorens hij als belanghebbende wordt gevraagd naar zijn mening in de vorm van een zienswijze. Indiener wijst erop dat Vermilion een besloten vennootschap is. Bij calamiteiten en/of faillissement is aansprakelijkheid niet altijd passend gewaarborgd. Er dient een waarborgstelling te komen van EZK. Bij de onderliggende constructie, dienen de aan dit belang gekoppelde co-verantwoordelijkheid en co-aansprakelijkheid van het ministerie van EZK op transparante wijze en risicodekkend voor de burger te worden ingevuld.
		Antwoord	De minister wijst erop dat er een waarborgfonds mijnbouwschade is, als bedoeld in artikel 135 van de Mijnbouwwet. Op grond van artikel 137 van die wet kan een natuurlijk persoon bij wie schade is opgetreden als gevolg van mijnbouwactiviteiten, onder bepaalde omstandigheden in aanmerking komen voor schadevergoeding ten laste van het waarborgfonds, bijvoorbeeld als de betrokken operator failliet is verklaard of heeft opgehouden te bestaan. Gelet op deze wettelijke

			regelingen is voorzien in een adequate vergoeding van eventuele schade als Vermilion dat niet (meer) kan. De hoogte van de schadevergoeding is daarbij niet afhankelijk van de baten van het fonds op het moment van de schade.
4j	0019 Schadecommissie Fryslân	Zienswijze	Indiener merkt op dat er in Friesland een bodemdalingscommissie is met als doel een regeling te treffen voor de schade die ontstaat als gevolg van bodemdaling door aardgaswinning door de NAM, Tulip Gil en Vermilion in de provincie Fryslân. Indiener merkt op dat op de huidige schadeprocedures nogal wat is aan te merken. Voordat een vergunning wordt afgegeven dient er een geschikte procedure te komen voor schades, met de mogelijkheid om zelf een onafhankelijke schade-expert aan te wijzen.
		Antwoord	De minister verwijst allereerst naar zijn antwoord op zienswijze 4a, waarin de minister de stand van zaken aangeeft voor de in te stellen Landelijke Commissie Mijnbouwschade. De minister is het met indiener eens dat operators niet de schade-afhandeling moeten verzorgen. Dit is uitgewerkt in het landelijk protocol afhandeling mijnbouwschade en met de instelling van de Landelijke Commissie Mijnbouwschade, zoals beschreven in de brief van de minister van 20 december 2019, kamerstukken II, 2019/2020, 32849, nr. 200. De Landelijke Commissie doet onderzoek naar de oorzaak van de schade, hierin wordt de schademelder dus ontzorgd. De minister benadrukt dat de schadebeoordeling en afhandeling dan onafhankelijk gebeurt.
4k	008, 0023, 0027 Alle schade moet worden voorkomen	Zienswijze	Huiseigenaren zijn wettelijk verplicht er alles aan te doen om schade aan hun woning te voorkomen. Indiener is het niet eens met het winningsplan omdat er schade kan worden veroorzaakt. Indiener vraagt de minister dringend om activiteiten met betrekking tot het opstarten van nieuwe boringen in het veld Blesdijke /De Blesse te annuleren en het ontwerp-instemmingsbesluit in te trekken zodat (eventueel verdere) schade aan woningen kan worden voorkomen.
		Antwoord	De minister staat voor een veilige gaswinning. Schade door gaswinning dient uiteraard zoveel mogelijk te worden voorkomen. Op grond van de Mijnbouwwet rust op Vermilion de plicht om alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs gevegd kunnen worden om schade door bodembeweging te voorkomen. Daarom is ook in dit geval beoordeeld of de gaswinning veilig kan plaatsvinden. Uit de SRA blijkt dat het risico op schade door een beving zeer laag is. Daarnaast zal geen schade optreden door bodemdaling ten gevolge van de gaswinning. De minister is daarmee van mening dat de gaswinning veilig kan plaatsvinden en dat schade aan woningen niet verwacht wordt. Als toch schade als gevolg van de gaswinning ontstaat, is Vermilion verplicht die schade te vergoeden. De minister is in een vergevorderd stadium om de procedure voor vergoeding van de schade voor inwoners te vereenvoudigen en transparanter te maken. De minister verwijst hiervoor naar zijn antwoord op zienswijze 4a.

			Ten slotte merkt de minister op dat voor een nieuwe boring een omgevingsvergunning aangevraagd is, waarbij alle relevante aspecten met betrekking tot die boring zijn beoordeeld. Een dergelijke vergunning is op 6 november 2018 (Kenmerk: 3984111) ingediend en in behandeling genomen. Van de ontwerp-vergunning is op 10 december 2019 een kennisgeving gedaan in de Staatscourant.
4l	0023 Meer gas, meer risico's	Zienswijze	Het opvoeren van de productiesnelheid leidt tot grotere risico's op het gebied van bodemdaling en tot milieuschade. Ook kan het meer seismische activiteit in de bodem tot gevolg hebben. De risico's zijn groter als kleine gasvelden vlak bij elkaar liggen. Dat is het geval in het grensgebied van Overijssel met Drenthe en Friesland. De risico's zijn ook groter als ze voor een deel in lagen onder elkaar liggen. Het oppompen van gas veroorzaakt aardbevingen en schade aan gebouwen.
		Antwoord	Met de instemming van het winningsplan wordt niet de productiesnelheid opgevoerd. Productiesnelheid heeft bovendien geen invloed op de seismische risico's, de drukdaling in het veld is daarvoor bepalend. In het winningsplan wordt ingestemd met het winnen van een groter volume dan voorheen. In de SRA is gerekend met de drukdaling die daardoor ontstaat in het gasveld. De minister benadrukt dat het risico op schade zeer klein is, omdat uit de SRA volgt dat alleen in het veld Blesdijke een kans op beven bestaat, maar dat de maximale kracht van die beving in een worst case scenario 2.2 is op de schaal van Richter. In Nederland heeft zich nog nooit een maximaal berekende beving voorgedaan. Maar mocht een dergelijke beving zich toch voordoen, dan is de kans op schade beperkt. De minister benadrukt nogmaals dat de gaswinning uit het Groningenveld niet vergelijkbaar is met de gaswinning uit de kleine velden. De minister verwijst hiervoor naar zijn antwoord op zienswijze 4e. Ook de aanwezigheid van andere gasvelden in de buurt heeft geen verhoging van de risico's tot gevolg, en de invloed die de gasvelden in het winningsplan op elkaar hebben is meegenomen in de berekening van de SRA. Er zijn in het winningsplan geen aspecten onderbelicht gebleven.
5			<i>Natuur en milieu</i>
5a	0008, 0009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Relatie met PAS	Zienswijze	Het winningsplan voor het heropenen van de gasvelden lijkt niet getoetst te zijn aan de recente uitspraken van de Raad van State over Programma Aanpak Stikstof (PAS). Indieners vragen zich af of de significante verslechtering van de Natura 2000-gebieden voldoende is onderzocht en voortijds kan worden uitgesloten. Indieners verwijzen naar de recente PAS-uitspraak van de Raad van State.
		Antwoord	Het winningsplan beschrijft de effecten van de winning voor de ondergrond. De bovengrondse effecten zijn onderdeel van de beoordeling van de omgevingsvergunning. Stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden komt aan de orde bij de eventuele beoordeling van een vergunning op

			grond van de Natuurbeschermingswet. Deze vergunning en de afwegingscriteria (en de eventuele gevolgen van de PAS-uitspraak van het Europese Hof) staan los van het ingediende winningsplan.
5b	0008, 0009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Waterhuishouding, gevolgen voor natuur nauwkeurig inzichtelijker maken	Zienswijze	De gaswinlocatie Blesdijke/De Blesse ligt nabij de natuurgebieden van het 'It Fryske Gea' en specifiek nabij het natuurgebied van de 'Lindevallei'. Gaswinning heeft o.a. effect op de waterhuishouding en de stikstofbelasting op natuurgebieden. In een gebied waarin veel geld geïnvesteerd is en wordt om de 'natte as' te creëren met de natuurgebieden van de Weerribben/Wieden en de Rottige Meenthe, kan dit niet buiten beschouwing van het ontwerp-instemmingsbesluit vallen. Daarnaast kenmerkt het gebied zich met stuwwallen en veenweidegebieden en ook dit heeft effect op risico's en doorwerking. Kennis van dit specifieke gebied zien wij niet opgenomen in de risicobeoordeling van de betreffende organisaties. Ook het winningsplan besteedt hier slechts heel summier aandacht aan. De beoordeling van risico's in dit ontwerp-instemmingsbesluit zijn te beperkt genomen en de inzichten en kennis over effecten zijn inmiddels toegenomen. In het kader van verantwoorde mijnbouw vinden indieners dat de nadelige gevolgen voor de natuur veel beter en nauwkeuriger inzichtelijk gemaakt moet worden, zodat een reëlere beoordeling mogelijk wordt.
		Antwoord	De minister beoordeelt of er mogelijke gevolgen voor natuur en milieu zijn op basis waarvan de instemming moet worden geweigerd of worden beperkt. Over de mogelijke effecten van bodemtrillingen op natuur en milieu kan in algemene zin worden gesteld dat alleen uitzonderlijk zware trillingen gevolgen zouden kunnen hebben voor natuur en milieu. Dat is bij gaswinning uit het gasvoorkomen De Blesse-Blesdijke niet aan de orde omdat de maximale kracht van een eventuele beving 2.2 op de schaal van Richter bedraagt. Bodemdaling kan mogelijk gevolgen hebben voor natuur en milieu. Een effect van bodemdaling zou kunnen zijn dat het grondwaterpeil in relatieve zin wordt beïnvloed, dat wil zeggen dat het water relatief hoger kan komen te staan ten opzichte van het maaiveld. Dit kan leiden tot vernatting en daarmee tot nadelige (of voordelige) gevolgen voor natuur en milieu. Het waterschap kan deze gevolgen tegengaan door het waterpeil aan te passen. De minister heeft in het ontwerp-instemmingsbesluit aangegeven dat gezien de geringe toekomstige verwachte bodemdaling van minder dan 1,2 cm in het diepste deel van de bodemdalingsskom als gevolg van de gaswinning, er geen zodanig negatieve effecten op de waterhuishouding worden verwacht dat hij zijn instemming zou moeten weigeren of voorschriften of beperkingen daaraan zou moeten verbinden. De beïnvloedingsgebieden van de gasvelden uit het winningsplan De Blesse-Blesdijke strekken zich niet uit tot een Natura 2000-gebied of ander milieubeschermingsgebied, zoals een waterwingebied of een grondwaterbeschermingsgebied. Het door indieners benoemde natuurgebied de Lindevallei is een moerasachtig gebied in de natte as, dat juist eerder gebaat is bij vernatting dan verdroging. De nog verwachte bodemdaling is echter aanzienlijk kleiner dan de

			jaarlijkse schommelingen in de waterstand als gevolg van het verschil tussen het zomer- en winterpeil. Er zijn ten gevolge van de gaswinning dan ook geen negatieve effecten te verwachten voor de Lindevallei.
5c	0009, 0010, 0012, 0013, 0017, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Abbandonnering en lekkage van delfstoffen	Zienswijze	Lekkage van delfstoffen: conform de Mijnbouwwet artikel 34 en 36 wordt een ontwerp instemmingsbesluit begeleid door een paragraaf ter voorkoming van risico's voor veiligheid en milieu. Indieners vinden het noodzakelijk dat ingegaan wordt op de risico's van afwerking en afdichting van het reservoir, zinkgaten (ernstige lokale bodemdaling), explosies, brand, verontreinigingen van de bodem, drinkwater, grondwater en de atmosfeer, methaanemissies en grote spoelingsverliezen. Indiener verzoekt de minister om in zijn instemmingsbesluit in te gaan op deze risico's.
		Antwoord	Er is geen enkele aanleiding om aan te nemen dat sprake is van ongecontroleerd weglekken van gas en dit wordt ook niet ondersteund door de actuele wetenschappelijke inzichten op dit punt. Tot op heden is slechts in een enkel geval een kleine lekkage van methaan vastgesteld bij een verlaten gaswinningsput. In alle gevallen moet de operator de afdichting van de put in orde maken. SodM ziet erop toe dat dit correct gebeurt. De minister wil de monitoring van gesloten putten verbeteren. SodM zal nader onderzoek doen om de nazorg van afgesloten putten op lange termijn goed te borgen. Spoelingsverliezen gedurende het boorproces kan voorkomen en moet direct aan SodM gemeld worden. Milieuverontreinigingen van bodem, water, lucht, brand en explosies zijn geen gebruikelijke effecten van een winning maar altijd het gevolg van een incident. In het winningsplan worden de omgevingseffecten beoordeeld van de beweging van de ondergrond als gevolg van de winning, niet de omgevingseffecten van de installaties.
5d	0015, 0020 Verandering waterpeil	Zienswijze	Hoewel de bodemdaling is besproken met de waterschappen, zien indieners zorgpunten met betrekking tot de waterstand. De bodemdaling zal volgens indieners gevolgen hebben voor de waterstand, die relatief zal stijgen (ten opzichte van het maaiveld). Dit zal leiden tot een verder verlaging van de waterstand als het waterschap de agrarische gebieden begaanbaar wil houden voor de boeren. Verdere verlaging van de waterstand leidt tot meer CO ₂ uitstoot door vervening in de omliggende gebieden en tot verdroging van de bovenlaag van die gebieden die buiten het bodemdalingsgebied liggen, maar binnen de invloedssfeer van het waterbeheer vallen. Verdere verdroging betekent dan ook een verdere verstoring en verarming van flora en fauna.
		Antwoord	De minister merkt op dat een verlaging van de waterstand inderdaad kan leiden tot een verdere uitstoot van de CO ₂ door oxidatie van het veen in de omliggende gebieden en verdroging van de bovenlaag. Door bodemdaling wordt echter geen verlaging van het waterpeil verwacht maar eerder een lichte stijging. De hoogte van het waterpeil in absolute zin wordt niet beïnvloed, maar bodemdaling kan wel invloed hebben op het waterpeil in relatieve zin. Dat wil zeggen dat het water hoger komt te staan ten opzichte van het maaiveld. Dit kan leiden tot vernatting en daarmee gepaard gaande nadelige (en voordelige) gevolgen voor natuur en milieu. Het is niet

			gebleken dat de reeds opgetreden bodemdaling tot schade aan natuur en milieu of tot aanpassing van het waterpeil heeft geleid. De waterschappen verwachten niet dat de additionele bodemdaling van 1,2 cm tot negatieve effecten op het waterbeheer zal leiden.
5e	0019, 0023 Putbehandeling; Vervuiling grondwater door putbehandeling	Zienswijze	Onder verwijzing naar het USGS document stelt indiener met betrekking tot injectie van vloeistof voor putbehandeling het volgende: de injectie hoeft niet onder druk te worden uitgevoerd om een beving te kunnen veroorzaken. Vermilion geeft aan de installatie op routinebasis met zuur schoon te maken, hetgeen in de ondergrond een chemische vorm van fracking kan veroorzaken aan het einde van de puntverbuizing, aangezien er op die plek lagen kalk- en zandsteen voorkomen. Deze methode wordt ook gebruikt voor het maken van de perforaties. De risico's en impact van deze activiteiten is volgens indiener niet in het winningsplan meegenomen. Gezien ook de visie van SodM - dat juist deze activiteiten voorafgaand en rondom de opstart het meest risicovol zijn - verwondert indiener zich erover dat dit alles wordt weggecijferd. Wederom dekt de berekening van de risico's niet de lading en impact van alle activiteiten en op deze basis kan niet met het gaswinningsplan worden ingestemd. Gaswinning leidt tot allerlei vormen van schade. Onder inwoners leidt dit tot grote zorgen. Daarom is dit een onwenselijke ontwikkeling. Door gebruik van chemicaliën brengt gaswinning risico's op vervuiling van het grondwater en verstoring van de waterhuishouding met zich. Dat is onwenselijk omdat veiligheid van drinkwater voorop dient te staan.
		Antwoord	De minister stelt vast dat het kan voorkomen dat een boorput schoongemaakt moet worden omdat er aanslag op de binnenkant van de verbuizing komt. De aanslag kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van restanten boorspoeling. Het kan dan nodig zijn de put te behandelen met bijvoorbeeld zuur. Een zuurbehandeling is het zonder overdruk schoonmaken van de productie verbuizing en het gesteente naast de put (met name de perforaties) om aanslag (onder andere kalk) te verwijderen en zo de instroom van aardgas te herstellen. Dit is een gebruikelijke handeling voor onderhoud bij gaswinning. Het winningsplan is geen fracking beschreven, zodat Vermilion op grond van dit winningsplan ook geen fracking mag toepassen. Er is dan ook geen sprake van grote druk en de gebruikte chemicaliën worden grotendeels weer teruggewonnen. Een aardbeving is een geomechanisch effect dat alleen veroorzaakt kan worden als de drukverdeling in het gesteente gewijzigd wordt. De schoonmaak van de put met zuur, wijzigt de drukverdeling in het gasveld niet. Een zuurbehandeling kan dus geen beving veroorzaken. Bodemverontreiniging vanaf de bovengrondse mijnbouwlocatie door bijvoorbeeld morsen van vloeistoffen wordt gereguleerd door de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en de Wet Bodembescherming. Dergelijke verontreinigingen moeten worden voorkomen, en als ze toch voorkomen, dan moeten ze worden opgeruimd.

6			<i>Overig</i>
6a	R016, 0019 Opnemen maximale looptijd, overschrijding concessieperiode	Zienswijze	Indieners verzoeken de minister om in het instemmingsbesluit op te nemen dat de instemming een geldigheid heeft van maximaal 10 jaar. De aangevraagde looptijd tot 2037 vinden zij te lang. Dit past niet in de duurzaamheidsambities en de afbouw van het gebruik van fossiele brandstoffen. Het winningsplan betreft twee concessies, Gorredijk en Steenwijk. Pas in 2004 is aan Vermilion zowel de Gorredijk concessie als de Steenwijk concessie overgedragen. Wat van belang is, is de duur van de onderhavige concessies. In een uitspraak van de Raad van State (Uitspraak 200406219/1, ECLI:NL:RVS:2005:AT6157) wordt gekeken of de duur van de gaswinning die in het winningsplan is opgenomen binnen de periode ligt waarvoor de concessie is verleend. In de onderliggende casus kreeg appellant ongelijk omdat de winningsperiode binnen de concessieperiode viel. De winningsduur tot 2036 valt voor het gedeelte dat in de concessie Gorredijk ligt 13 jaar buiten de concessieperiode. Voor het gedeelte dat in de concessie Steenwijk ligt is dit mogelijk een periode van 8 jaar, maar dit dient te worden gecheckt. Instemming met dit winningsplan levert een forse overschrijding van de concessieperiode op. De aanvraag kan daarom niet worden gehonoreerd. Indiener verzoekt de minister (vanuit het oogpunt van transparantie) om een afschrift van beide concessies beschikbaar te stellen.
		Antwoord	Het klopt dat de looptijd van de concessies Steenwijk en Gorredijk 35 jaar is. Dat betekent dat operators na afloop van de concessieperiode geen gas meer mogen winnen, tenzij de concessie tijdig is verlengd. De minister kan wel instemmen met een winningsplan waarin de verwachte einddatum van de daadwerkelijk gaswinning verder in de toekomst ligt dan de concessieperiode. Die concessie kan immers verlengd worden. Mocht geen verlenging van de concessie verleend worden, om welke reden dan ook, dan moet de gaswinning stoppen. Als de minister nu zijn instemming zou geven tot uiterlijk de concessieperiode dan zou dat leiden tot onnodige procedures over verlenging van instemmingsbesluiten. De minister zal naar aanleiding van deze zienswijze in het besluit benadrukken dat met gaswinnen niet mag worden doorgegaan als de concessies niet verlengd worden. Beide concessies zullen digitaal beschikbaar komen op www.nlog.nl.
6b	R016, 0010, 0012, 0013, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029	Zienswijze	De ontwikkelingen voor de inwoners en ondernemers, met name binnen de invloedssfeer van meerdere velden, zijn spannend en onaangenaam of zelfs beangstigend. Goede en heldere communicatie is daarom van groot belang. Indieners vinden het ook van belang dat wordt aangegeven hoe de inwoners betrokken worden. Als dat op dezelfde wijze geschiedt als de inwoners nu zijn betrokken, is dat ruim onvoldoende. Indieners constateren dat nadat de

	Heldere communicatie, Afstemmings-programma		wettelijk adviseurs advies hebben uitgebracht op geen enkele wijze informatie aan de omwonenden is verstrekt door de minister. Pas op de informatiemarkt is door het ministerie actief naar de bewoners gecommuniceerd. Conform de 'gedragscode gaswinning kleine velden' behoort Vermilion een project afstemmings-programma te hebben en zich daarnaar te gedragen. Tot op heden is er niet gecommuniceerd of uitgevoerd volgens deze gedragscode ondanks de paragraaf communicatie in het ontwerp-instemmingsbesluit winningsplan Blesdijke/De Blesse en het advies van de gemeenten Weststellingwerf en Steenwijkerland en de provincie Overijssel. In het ontwerp-instemmingsbesluit dat de communicatie aan burgers 'publieksvriendelijk, gedegen, consistent en transparant' moet zijn. Indieners concluderen dat hieraan niet is voldaan.
		Antwoord	De minister hecht grote waarde aan een transparante voorlichting over gaswinningen aan gemeenten en omwonenden. De informatievoorziening wordt voortdurend verbeterd. Tijdens de behandeling van het winningsplan, organiseert de minister een informatiesessie voor de ambtenaren van decentrale overheden en ook een informatieavond voor de inwoners. Tijdens deze informatieavond is het ministerie, SodM, TNO en Vermilion aanwezig om vragen te beantwoorden. De minister evalueert de opzet van de informatiemarkten steeds en verbetert deze waar nodig. Zoals in de zienswijzen wordt aangegeven neemt de minister een besluit op een winningsplan nadat hij adviezen bij de wettelijk adviseurs heeft ingewonnen. Tussen het uitbrengen van de adviezen en het opstellen van het ontwerp-instemmingsbesluit kan enige tijd verlopen. Omdat de minister zijn beoordeling van het winningsplan mede baseert op de adviezen van de wettelijk adviseurs, wordt over die adviezen niet eerder gecommuniceerd dan in het ontwerp-besluit. Tijdens de productie is het met name de operator die over de voortgang kan rapporteren. De gedragscode die op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPA), is uitgebracht is daarbij de leidraad. Zodra er zicht is op een duidelijke tijdlijn zal Vermilion, in overleg met de gemeente en andere belanghebbenden, een concreet communicatieplan opstellen. Op dit moment zijn er gesprekken over hoe een bijdrage vanuit het omgevingsfonds een impuls kan geven aan de duurzaamheidsambities van verschillende organisaties rond De Blesse-Blesdijke. Daarbij heeft Vermilion dit jaar een aantal energietransitie-projecten gesteund in de omgeving van De Blesse-Blesdijke, de laatste was een bijdrage aan de energie-coöperatie De Toekomst.
6c	R016 Bescherming wereld erfgoed	Zienswijze	In meer algemene zin vraagt de gemeente de aandacht van de minister voor de ligging van het gasveld De Blesse nabij het gebied van de Koloniën van Weldadigheid. Dit gebied is genomineerd als UNESCO Werelderfgoed. Bescherming van dit gebied vraagt om bijzondere zorgvuldigheid bij de monitoring en verslaglegging van de bodemeffecten, aangezien dit grote gevolgen kan hebben op de in het gebied aanwezige oude koloniewoningen.

		Antwoord	De minister onderschrijft het belang van het behoud van de Koloniën van Weldadigheid. De minister stelt vast dat door de toekomstige verwachte bodemdaling van 1,5 cm in het diepste punt van de bodemdalingssom en door de verwaarloosbare kans op een schadeveroorzakende beving, het behoud van de de Koloniën van Weldadigheid niet in gevaar komt.
6d	R022 Lusten en lasten	Zienswijze	De gemeente vindt het reëel om wat terug te doen voor de omgeving.
		Antwoord	De minister stelt vast dat hoofdstuk 7 van de "Gedragscode gaswinning kleine velden" afspraken bevat over de maatregelen (lusten) in de omgeving van een mijnbouwlocatie. Genoemd hoofdstuk bevat afspraken over hoe geheel nieuwe ontwikkeling (aanleg nieuwe locaties) met de omgeving worden afgestemd. Naast project-afstemming bij geheel nieuwe ontwikkeling hecht de minister ook belang aan maatschappelijke betrokkenheid van de mijnbouwbedrijven in de omgeving van hun bestaande projecten. Het is aan Vermilion om in overleg met de omgeving concrete invulling te geven aan de maatschappelijke betrokkenheid in de omgeving. De minister merkt wel nadrukkelijk op dat dit geen wettelijke grond is waarop het winningsplan (op grond van artikel 36 van de Mijnbouwwet) wordt getoetst. De minister verwijst ook nog naar zijn antwoord op zienswijze 6b.
6e	0002, 0009 Psychologische en lichamelijke klachten.	Zienswijze	Indiener heeft angst voor schade aan zijn woning en deze angst en het 'gedoe' om de schade op te lossen, veroorzaakt stress die kan leiden tot psychologische en lichamelijke klachten. Indiener voelt zich bedreigd in het gevoel van geborgenheid en veiligheid door de herstart van de gaswinning in De Blesse/ Blesdijke, zeker met de gebeurtenissen van de laatste jaren in Groningen in het achterhoofd.
		Antwoord	De minister betreurt het dat indieners zich bedreigd voelen in hun gevoel van geborgenheid en dat zij stress ervaren. De minister benadrukt dat de gaswinning uit het gasveld De Blesse-Blesdijke niet te vergelijken is met het Groningen gasveld. In het Groningen gasveld zat ca 2800 miljard Nm ³ gas waarvan ca 2000 miljard Nm ³ is gewonnen. Ook de omvang en de diepten van het Groningengasveld, de breukdichtheid van het gasveld en de lengte van breuken zijn niet te vergelijken met de omvang en diepten van de kleine gasvelden. De risico's zijn daardoor ook niet vergelijkbaar. Voor de Blesse-Blesdijke geldt dat de kans op een schadeveroorzakende beving beperkt is. SodM en TNO hebben dit bevestigd.
6f	0006 Compensatie	Zienswijze	Indiener geeft aan dat, als een burger of bedrijf grond onttrekt aan de bodem, hij hiervoor een vergunning moet hebben en dat de ontgronding moet worden gecompenseerd. Indiener is het er niet mee eens dat als de bodemdaling optreedt door de gaswinning door Vermilion, hiervoor niets hoeft te worden gecompenseerd. Er wordt met twee maten gemeten.
		Antwoord	De minister merkt op dat een ontgronding niet vergelijkbaar is met een bodemdaling door gaswinning. Er wordt immers geen grond weggenomen en geen gat of kuil in het landschap

			gecreëerd. De bodemdalingskom strekt zich uit over kilometers en heeft de vorm van een platte schotel in tegenstelling tot een ontgronding. Voor ontgrondingen bestaat geen compensatieplicht in de Ontgrondingenwet, net zomin als voor bodemdaling in de Mijnbouwwet.
6g	0002, 0003, 0004, 0008, 0009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Afbouw gaswinning klimaatakkoord van Parijs, Uganda klimaatzaak	Zienswijze	Indieners vragen zich af of de gaswinning uit de kleine velden nog wel past in deze tijd. De overheid heeft immers het klimaatakkoord van Parijs ondertekend waarbij 195 landen na 4 jaar onderhandelen met elkaar hebben afgesproken om alles op alles te zetten om de uitstoot van broeikasgassen drastisch te beperken en de opwarming van de aarde tegen te gaan. Indieners wijzen ook op de uitkomst van de Urgenda klimaatzaak op 24 juni 2019, waarin de rechter de Nederlandse Staat verplicht om maatregelen te nemen tegen klimaatverandering. En op 4 maart 2016, heeft De Nederlandsche Bank al de uitspraak gedaan dat het tijdig terugdringen van het investeren in fossiele brandstoffen noodzakelijk is voor een gezonde langetermijn-economie. De intensivering van gaswinning en het aanboren van nieuwe gasvoerende lagen is in dit opzicht strijdig.
		Antwoord	De minister verwijst naar zijn brief aan de Tweede Kamer van 30 mei 2018 (Kamerstukken II, 2017/18, 33529, nr. 469) over gaswinning uit de kleine velden. Er wordt gekozen voor een gestage afbouw, waarbij gas wordt gewonnen zolang en in zoverre gas nog nodig is. In de brief legt het kabinet de prioriteit bij een zo snel mogelijke transitie naar duurzame energie. Zolang en in zoverre dat nodig is om tegemoet te komen aan de Nederlandse gasvraag, wil het kabinet in dat kader gas winnen in eigen land, waar en voor zover dit veilig kan voor bewoners en omgeving. De minister merkt nog op dat het beleid over de kleine gasvelden een landelijk beleid is waarin geen onderscheid is gemaakt tussen de ca. 240 kleine gasvelden op basis van bijvoorbeeld de hoeveelheid aanwezig gas.
6h	0008 Aanwending gas	Zienswijze	Uit het gasveld wordt hoogcalorisch gas gewonnen. Dat is niet zonder bijmenging van stikstof bruikbaar voor huishoudens. Recent heeft de Hoge Raad uitspraken gedaan over het gebruik van stikstof. Het zou er dus op neerkomen dat het gas door de industrie zal worden gebruikt of worden verkocht naar het buitenland. Een door Vermillion gebruikte reden dat het gas nodig zou zijn voor het verwarmen van huizen is hiermee op losse schroeven komen te staan en heropenen van de gaswinning is niet meer noodzakelijk.
		Antwoord	Uit het gasveld wordt inderdaad hoogcalorisch gas gewonnen. Dit gas is zonder bewerking niet geschikt voor gebruik in huishoudens en voor de meeste bedrijven in Nederland. Daarom wordt dit gas gemengd met gas dat nu nog uit het Groningenveld wordt gewonnen. Nu het Groningen gasveld versneld wordt afgesloten moet er een vervanging komen om het hoogcalorisch gas geschikt te maken voor gebruik in de Nederlandse huishoudens. Dat gebeurt door toevoeging van stikstof of door menging met laagcalorisch gas dat wordt geïmporteerd. Op deze manier is het gas dat we in Nederland winnen geschikt om in Nederlandse huishoudens te gebruiken. Sinds

			2018 is Nederland netto-importeur van gas; dat betekent dat de hoeveelheid gas die we in eigen land winnen minder is dan de hoeveelheid gas die we in Nederland verbruiken.
6i	0009 Onzekerheden in modellen	Zienswijze	Op 27 juni heeft indiener zich tijdens de voorlichtingsbijeenkomst in Oldemarkt door de aanwezige deskundigen laten vertellen dat het niet zo waarschijnlijk is dat de gaswinning in de regio tot aardbevingen zoals in Groningen gaat leiden. En dat de methodieken om het al dan niet optreden van bodemdaling en aardbevingen als gevolg van gaswinningen het laatste decennium sterk verbeterd zijn qua nauwkeurigheid. Maar deze deskundigen gaven ook eerlijk aan dat er in voorspellende modellen altijd onzekerheden zitten. Gezien de grote mogelijke gevolgen voor de regio, vindt indiener een waarschijnlijkheid van 90 of 95 % dat het goed gaat niet genoeg. Kleine kansen kunnen, zoals we in Groningen zien heel grote gevolgen hebben voor de omwonenden, emotionele en financiële schade.
		Antwoord	De minister merkt allereerst op dat de gaswinning in De Blesse-Blesdijke niet kan worden vergeleken met de gaswinning in het Groningenveld. De minister verwijst naar zijn antwoord op zienswijze 4e. Voor wat betreft de rekenmodellen merkt de minister op dat onzekerheden inherent zijn aan modellen. In de modellen zijn alle relevante factoren opgenomen van de ondergrond en de bovengrond en worden de gevolgen van het worst-case scenario beschreven. De mogelijke gevolgen zijn onderdeel van de beoordeling. De minister merkt in dit verband nog op dat de worst case scenario's die in deze modellen voor de kleine gasvelden in Nederland worden berekend, zich nergens hebben voorgedaan.
6j	0010, 0012, 0015, 0017, 0020, 0021, 0023, 0024, 0026, 0027, 0028, 0029 Informatiemarkt	Zienswijze	Indieners constateren dat het ministerie in gebreke is gebleven bij de uitnodiging voor de informatiemarkt. Dit is niet op tijd gepubliceerd in het huis-aan-huisblad. Uiteindelijk heeft de uitnodiging slechts 1 of 2 dagen van tevoren in het huis aan huis blad gestaan. Iedereen die geen persoonlijke brief heeft gekregen is per definitie slecht geïnformeerd wegens de te late aankondiging in het huis-aan-huisblad en is niet afdoende in de gelegenheid gesteld om de informatiemarkt te bezoeken. De informatievoorziening op de markt zelf was volgens indieners niet goed genoeg. Er werd bijvoorbeeld naar een schadeprotocol verwezen, maar bij navraag moest men aangeven dat dat er nog niet was. Op de aanwezige kaarten met gasvelden in productie en in planning, stonden niet de gasvelden die al in procedure zijn of zijn geweest en dus in productie gaan. Ook een kaart met meetgegevens van het KNMI bleek niet beschikbaar. Hoewel er werd aangegeven dat de gegevens op internet zouden moeten staan, bleek dat naderhand niet het geval. Indieners misten tijdens de informatiemarkt ook informatie over de relatie tussen de klimaataspecten en het energiebeleid.
		Antwoord	De minister benadrukt dat de wettelijk verplichte bekendmaking van het ontwerp-instemmingsbesluit in de Staatscourant plaatsvindt. Daarna begint de periode van 6 weken waarbinnen zienswijzen kunnen worden ingediend. Omdat de minister het belangrijk vindt de

			inwoners zo goed mogelijk te bereiken publiceert hij ook in de huis-aan-huisbladen dat een ontwerp-instemmingsbesluit ter inzage ligt en dat een informatiemarkt zal plaatsvinden. De minister organiseert de informatiemarkt zo snel mogelijk binnen de terinzagelegging zodat inwoners nog voldoende tijd hebben om een zienswijze op te stellen. De kennisgeving voor De Blesse-Blesdijke is op woensdag 12 juni 2019 in de Staatscourant geplaatst en in de Stellingwerf op 11 juni 2019. Zowel in de online versie van de Stellingwerf als van de Steenwijker Courant is op 12 juni aandacht geschonken aan de terinzagelegging van het besluit. De advertentie met aankondiging van de informatiemarkt is in de abonneeversie van de Steenwijkercourant op 21 juni geplaatst. De publicatie in de huis-aan-huis-editie van de Steenwijkercourant heeft later plaatsgevonden (op 25 juni). De minister is van mening dat de inwoners van Weststellingwerf tijdig via krant en huis-aan-huis brief zijn geïnformeerd. Ook heeft de minister iedereen die in het beïnvloedingsgebied in Steenwijkerland woont , een huis-aan-huis brief gestuurd, zodat alle inwoners van het beïnvloedingsgebied op de hoogte konden zijn van de informatiebijeenkomst. De minister vindt het jammer dat indiener tijdens de informatiemarkt de achtergronden van de gaswinning heeft gemist over de relatie tussen gaswinning en klimaatbeleid. Hoewel de eerste insteek van de informatiemarkt is om informatie te geven over de gaswinning, is ook zeker nut en noodzaak van gaswinning in de energietransitie aan de orde gekomen in de presentatie die werd gegeven op drie verschillende tijdstippen, en er waren ambtenaren aanwezig die hierover vragen konden beantwoorden. Ook de vragen over het landelijk schadeprotocol zijn beantwoord tijdens de informatiemarkt. Het kaartmateriaal dat wordt meegenomen wordt zorgvuldig uitgezocht en afgestemd op de behoefte van de inwoners. Daarom is er altijd een kaart met alle gasvelden in Nederland aanwezig en een kaart van de velden waarop het winningsplan ziet. Als er sprake is van duidelijke overlap met de bodemdalingscontouren van andere velden, wordt de regio ook in beeld gebracht, maar dat was niet noodzakelijk voor de informatie over het winningsplan De Blesse-Blesdijke. Een kaart met de meetstations van het KNMI is wel degelijk op internet te vinden via de link https://knmi.nl/nederland-nu/seismologie/stations.
6k	0011, 0012 Aantasting leefomgeving	Zienswijze	Indiener vreest dat zijn dorp onaantrekkelijk wordt om te leven en dat gezinnen zich niet meer willen vestigen. Dat de weinige voorzieningen die er nog zijn zullen verdwijnen en dat het huis van indiener beschadigd zal raken, in waarde zal dalen en mogelijk zelfs onverkoopbaar zal worden. Indiener vreest voor zichtbare en onzichtbare aantasting van onze leefomgeving en de verschillende natuurgebieden in de omgeving.
		Antwoord	De minister begrijpt dat indieners zich zorgen maken over de ontwikkelingen in hun leefomgeving maar benadrukt dat de door indiener naar voren gebrachte grote gevolgen niet zijn te verwachten. Bij het beoordelen van een winningsplan moet de minister een inventarisatie maken van de risico's die de gaswinning met zich meebrengt voor omwonenden en de schade die aan

			bouwwerken kan ontstaan. In het winningsplan zijn deze risico's inzichtelijk gemaakt en de uitkomsten zijn door SodM en TNO gecontroleerd. Daaruit komt naar voren dat de kans op een schadeveroorzakende beving verwaarloosbaar is. Evenmin wordt als gevolg van de nog te verwachten bodemdaling van 1.2 cm schade aan gebouwen verwacht. Op grond hiervan ziet de minister geen aanleiding om aan te nemen dat de leefomgeving onaantrekkelijk zal worden door de gaswinning.
6l	0013 Toezicht en handhaving	Zienswijze	Indieners maken zich grote zorgen over het toezicht en de daadwerkelijke uitvoering van gaswinning in de kleine velden. Indiener heeft op NOS.nl gezien dat uit onderzoek van diverse regionale omroepen blijkt dat er meer dan drie keer de toegestane maximale productiehoeveelheid gas uit de grond is gehaald uit het veld Diever en dat het Openbaar Ministerie bevestigt dat er een strafrechtelijk onderzoek loopt. Indiener verzoekt de minister dan ook met klem om het ontwerp-instemmingsbesluit winningsplan De Blesse-Blesdijke in te trekken en passende maatregelen te treffen richting het bedrijf dat de regels en afspraken met voeten heeft getreden.
		Antwoord	De minister merkt op dat Vermilion is gebonden aan het maximale volume dat in het winningsplan en het instemmingsbesluit zijn vastgelegd. Vermilion moet jaarlijks aan SodM de productiecijfers van het afgelopen jaar opgeven. Indien daaruit zou blijken dat er een overschrijding van de totale toegestane hoeveelheid te winnen gas dreigt, dan zal SodM Vermilion hierop wijzen. Het is aan Vermilion om een gewijzigd winningsplan of een verzoek tot wijziging van het instemmingbesluit in te dienen als zij een groter volume wenst te winnen dan in het winningsplan en het instemmingsbesluit zijn toegestaan. Vindt er daadwerkelijk een overschrijding plaats van het totale te verwachten productievolume dan kan en zal SodM handhavend optreden.
6m	0014, Interferentie gaswinningsputten	Zienswijze	Indiener is een raadslid in een gemeente van globaal 30 bij 13 km waarin nu al een 10-tal gaswinningsputten aanwezig is. Dit baart indiener zeer veel zorgen. Als iedere put een kom kent van 5 km omtrek dan kan eenvoudig worden berekend dat qua oppervlakte bijna de hele gemeente ondermijnt wordt door gaswinning. Het is nu inmiddels toegegeven door de hogere instanties (SodM, EZK, Tccb en Vermilion) dat er sprake is van interferentie tussen de putten. Voorheen werd dit altijd heftig ontkend. Als om de putten een cirkel wordt getrokken van 3 of 5 km, dan blijkt dat meerdere cirkels van putten elkaar meerdere malen in grote mate overlappen. De kleine velden worden zo een groot veld met meerdere gaswinlocaties.
		Antwoord	De minister merkt op dat bij cumulatie van effecten vooral ziet op bodemdaling. Bodemdaling strekt zich in de regel uit in een contour rond het gasveld die net zo breed is als het gasveld diep is. Aangezien de meeste velden op circa 2 kilometer diepte liggen, is de bodemdalingscontour veelal 2 kilometer rond het gasveld. Dit kan inderdaad betekenen dat wanneer er veel velden bij elkaar in de buurt liggen, de bodemdalingscontouren kunnen overlappen. Deze overlapping wordt

			in de berekeningen meegenomen. Wel merkt de minister hierbij op dat de overlap veelal aan de randen van de bodemdalingscontouren plaatsvindt en zelden leidt tot een verdieping van het diepste punt van de bodemdalingssom. De minister neemt aan dat interferentie waarop indiener doelt betrekking heeft op de drukcommunicatie tussen de verschillende breukblokken in de gasvelden De Blesse en Blesdijke-East. Het winningsplan geeft aan dat er mogelijk stroming van gas en water mogelijk is van het ene breukblok naar het andere. Dit is in de berekeningen van de risico's meegenomen en gecontroleerd door SodM en TNO. Het is onjuist om hierdoor aan te nemen dat tussen alle putten en gasvelden communicatie bestaat en dat blijkt ook niet uit de kaarten met doorsneden van de ondergrond die in de diverse winningsplannen zijn terug te vinden.
6n	0014, 0019 Handhaving en lekkage Vinkenga Mer-rapportage	Zienswijze	Indiener wijst erop dat bekend is geworden dat er een handhavingsverzoek is geweest voor het veld Vinkega, gelegen in de gemeente en slechts op een afstand van 2 à 3 kilometers van de gasvelden in Noordwolde en De Blesse. Het blijkt dat de komdaling zich anders heeft ontwikkeld dan uit het winningsplan blijkt en daarom achterhaald is. Er is niet bekend gemaakt wat de oorzaak daarvan is. Wel is gebleken dat er 5.550 miljoen Nm3 zonder vergunning is geproduceerd in de periode 2012-2018 en dat Vermilion ten onrechte een daglimiet van 2 miljoen Nm3 heeft gehanteerd in plaats van 500.000 Nm3, waardoor er productieversnelling heeft plaatsgevonden. Het is bekend dat productieversnelling leidt tot grotere bodemdaling. Bovendien heeft Vermilion geen MER uitgevoerd, die verplicht is voor productie per dag hoger dan 500.000 Nm3. Nu probeert Vermilion via slimme wegen de productie opnieuw te starten. Ten aanzien van het winningsplan De Blesse-Blesdijke geeft indiener aan dat naast een opsporingsvergunning voor de nieuwe boring ook een omgevingsvergunning met een milieu-effect-rapportage nodig is. Voor zover bij indiener bekend, heeft Vermilion deze niet voor de nieuwe perforaties en ook niet voor de geplande nieuwe put in Blesdijke-East structuur.
		Antwoord	Dit besluit heeft geen betrekking op het veld Vinkega, maar de minister zal met het oog op een transparante communicatie toch ingaan op de genoemde onderdelen. Bovenal geldt dat als Vermilion zich niet aan de voorschriften van een instemmingsbesluit houdt, of in strijd met het winningsplan handelt, SodM dan handhavend kan optreden. Als de winning anders verloopt dan beschreven in het winningsplan, waardoor de beoordeelde waarden (zoals maximale productievolume, bodemdaling, risicocategorie) overschreden (dreigen te) worden, dient Vermilion een geactualiseerd winningplan in te dienen. Het klopt dat er een verzoek tot handhaving is gedaan voor de winning uit het veld Vinkega. Dit verzoek is echter afgewezen (https://www.sodm.nl/binaries/staatstoezicht-op-de-mijnen/documenten/brieven/2019/05/29/bezwaar-tegen-afwijzing-handhaving-vinkega-

			<u>ongegrond/DOMUS-18139597-v6-Vinkega Vermilion beslissing op handhavingsverzoek Winsemius Geredigeerd.pdf</u>). Het is tevens correct dat uit de bodemdalingsmetingen die Vermilion heeft laten uitvoeren in de regio rondom het gasveld Vinkega, is gebleken dat de bodemdalingskom zich anders ontwikkelt dan dat Vermilion had beschreven in het winningsplan. Om die reden heeft Vermilion een actualisatie van het winningsplan ingediend en is, in afwachting van een besluit van de minister daarop, de winning gepauzeerd. In het geactualiseerde winningsplan heeft Vermilion overigens beschreven wat de oorzaak is van de andere ligging van de bodemdalingskom. Tevens stelt indiener dat Vermilion de daglimiet heeft overschreden. Dat is niet correct. Vermilion is sinds 2012 in het bezit van een omgevingsvergunning met een vergunde winningssnelheid van 2 miljoen m³ per dag uit het gasveld Vinkega. Indiener geeft aan dat productiever snelling leidt tot grotere bodemdaling. Ook dit is niet correct. Bodemdaling wordt veroorzaakt door de drukdaling in het veld. Door snellere winning wordt de maximale bodemdaling sneller bereikt, maar de bodemdaling zal niet groter zijn dan bij langzame winning. De gaswinning uit de gasvelden die in het onderliggende winningsplan De Blesse-Blesdijke worden beschreven is niet van invloed op de gaswinning uit het veld Vinkega. Omgekeerd geldt hetzelfde. Een maximale hoeveelheid te winnen gas per dag is niet vastgelegd in het instemmingsbesluit maar in de omgevingsvergunning op grond van de WABO. In dat vergunningenproces komt ook de m.e.r.-plicht aan de orde. Dit aspect kan ik derhalve niet meewegen in een instemmingsbesluit op een winningsplan.
6o	0015 planning	Zienswijze	Hoewel aan de wettelijke termijn wordt voldaan in deze procedure, is de planning te krap gezien de periode waarin dit ontwerp-instemmingsbesluit wordt voorgelegd. In de periode eind juni beginnen de zomervakanties en is voor de overheden en politieke instellingen het reces begonnen. Bovendien zijn de agenda's van gemeenteraden gevuld met begrotingszaken voorafgaand aan het reces. Dit is algemeen bekend en mag ook op het ministerie bekend worden verondersteld. Reacties op dit ontwerp-instemmingsbesluit zullen daarom aanzienlijk minder zijn dan wanneer het buiten deze periode werd voorgelegd.
		Antwoord	De minister begrijpt de druk op de gemeenten. Om zoveel mogelijk vragen al te kunnen beantwoorden belegt de minister daarom een specifieke bijeenkomst met de decentrale overheden om alle mogelijke knelpunten te kunnen bespreken voordat zij advies uitbrengen. Ook houdt de minister zoveel mogelijk rekening met de vakantieperiodes bij de ter inzagelegging maar ook bij de adviesvraag aan de decentrale overheden. De minister kan echter niet

			garanderen dat gedurende het hele reces en de periode daarvoor geen verzoek wordt gedaan om advies. Daartoe bestaat ook geen wettelijke verplichting.
6p	0019 CETA-verdrag	Zienswijze	Vermilion is een Canadese multinational. Nu Nederland het CETA verdrag nog niet heeft geratificeerd en zich nog niet heeft verbonden aan verschillende aangevraagde nieuwe winningsvergunningen, dient de impact van CETA op het toekennen van nieuwe vergunningen vooraf te worden geëvalueerd. Er bestaat een risico dat Nederland door Vermilion voor de rechtelijke ISDS commissie wordt gedaagd over rechtszekerheid als de Nederlandse overheid gaande de winningsvergunning wil stoppen om redenen van veiligheid. Bescherming van inwoners moet altijd voorrang hebben op de enige vermeende rechtszekerheid van Vermilion.
		Antwoord	Vermilion heeft een winningsplan ingediend dat voldoet aan de voorwaarden die daarvoor gelden. De minister heeft dit winningsplan getoetst aan de Mijnbouwwet en ziet geen reden om instemming op grond van één van de limitatief opgesomde weigeringsgronden in artikel 36 Mbw, te weigeren. Er bestaat dan ook geen aanleiding om te verwachten dat het instemmingsbesluit gedurende de looptijd zal worden ingetrokken. Maar indien dat onverhoopt noodzakelijk blijkt te zijn vanwege een in artikel 36 genoemde reden, dan voorziet de minister geen risico op een claim van Vermilion. Overigens zou een eventuele claim de minister er niet van weerhouden de Mijnbouwwet uit te voeren.
6q	0019 Betrokkenheid EZK via EBN	Zienswijze	Indiener geeft aan dat de Nederlandse staat mede begunstigde is van de gelden die met de gaswinning worden verdiend. EZK geeft dus vergunningen af waar zij zelf belang bij heeft. Indiener stelt dat EZK voornemens is om de vergunning te verlenen zonder dat vastgesteld kan worden of de winning wel veilig en economisch haalbaar is. Het maakt kennelijk niet uit of er een mechanisme is van controle en advies, zoals door Staatstoezicht op de Mijnen, want het is evident dat EZK haar eigen beslissing kan nemen zonder volwaardige overweging van de risico's en zonder gevolgen over beduidende onzekerheden heen kan stappen.
		Antwoord	De Staat ontvangt via deelneming van EBN 40% van de opbrengst uit een gasveld. De minister van EZK is bevoegd gezag voor de vergunningverlening. De minister vraagt op grond van de Mijnbouwwet verplicht advies aan onafhankelijke deskundigen die als wettelijk adviseur zijn aangewezen. Op grond van die adviezen kan de minister in dit geval concluderen dat er geen weigeringsgronden als bedoeld in artikel 36, eerste lid, van de Mijnbouwwet zijn om instemming met het winningsplan te weigeren. Deze beoordeling staat geheel los van het feit dat een deel van de inkomsten van de gaswinning naar de staatskas gaat.
6r	0029 Andere functies	Zienswijze	Wat de toekomst ons brengt weten we niet. Maar als de putten en onderliggende gasvelden voor andere functies worden aangewend moet dit heel duidelijk met de omwonenden worden gecommuniceerd waarbij de veiligheid van de inwoners niet in het geding mag komen.
		Antwoord	. Het instemmingsbesluit ziet op de gaswinning zoals beschreven in het winningplan. Dit aspect valt dan ook buiten de reikwijdte van het instemmingsbesluit. Mochten er in de toekomst

			voornemens zijn om het gasveld voor andere doeleinden te gebruiken dan dienen de daarvoor geldende wettelijke procedures te worden gevolgd. Bij de beoordeling van verzoeken om dergelijke activiteiten uit te mogen voeren, wordt de veiligheid van inwoners nauwkeurig beoordeeld. De minister en de operators communiceren ook over nieuwe of andere plannen met de omgeving.
6s	0027. Opknippen vergunningen	Zienswijze	Indiener vraagt zich af of het niet ongepast is in het kader van zorgvuldigheid en de Algemene wet bestuursrecht, om de activiteiten op een gaswinlocatie op te knippen in meerdere vergunningen.
		Antwoord	Iedere fase van gaswinning (exploratie, ontwikkeling, winning) kent andere te beoordelen aspecten. Daarvoor zijn verschillende wetten opgesteld (mijnbouwwet, Wabo) met een eigen specifiek doel. De minister neemt besluiten die in overeenstemming zijn met deze verschillende wetten, dat is niet onzorgvuldig. In bijzondere gevallen is coördinatie tussen twee aanvragen verplicht, de minister volgt dan de coördinatieregeling. Dit is bij het winningsplan De Blesse-Blesdijke niet aan de orde, zoals is toegelicht in hoofdstuk 1 van het instemmingsbesluit.